

TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra“.

Stagnarea literară din Ardeal.

În repește rânduri și de mulți s'a făcut constatarea, — aproape sub forma unui reproș sau osândiri, — că Ardealul se află, actualmente, într'o stagnare literară. Pe când din alte regiuni ale Țării, după unire, s'au ridicat noi talente literare, în proză și versuri, — Ardealul, după generația de scriitori, grupată în jurul revistei „Luceafărul“, n'a mai dat aproape nimic literaturii române. S'a afirmat adeseori că s'au făcut încercări, adică au mijit nădejdi că s'au crezut talente literare, dar repede s'a dovedit neînțeleptia nădejdi: nu s'a putut atinge, din partea nici unui dintre tinerii literați de după războiu cel puțin nivelul literar la care a ajuns generația „Luceafărului“, — dar încă să fie întrecuți!

Pe de altă parte voci din publicul ardelenesc, publiciști de aici, la restimpărți nu prea îndepărtate se miră periodic de această secetă literară, de lipsa unei reviste care să poată trăi pe solul nostru cu puteri de-acasă și să se mențină cel puțin la înălțimea „Luceafărului“ de odinioară. Și se fac mereu apeluri disperate în acest înțeles, de către o seamă de oameni bineintenționați și de către alții cu vădite aspirații literare.

Deei opinii ridicate de amândouă laturile Carpaților conglăsuiesc în a afirma stagnarea literară din Ardealul de după unire. Și, din ele, cineva ar putea avea impresia că vinovați pentru o asemenea stare de lucruri sunt în primul rând noii scriitori cari... nu vor să se nască și Ardealul care nu-i rodnic să ni-i dea.

* * *

Constataările sunt materialmente în mare măsură adevărate, numai cât din ele ar fi absurd să se tragă concluzia, că o înflorire literară s'ar putea naște din dorința sau înfruntarea cutiva, că talentul literar se poate tot la po-

runceală, sau că o bună revistă literară poate lua naștere dintr'un decret.

Este adevărat că după războiu, după unire, Ardealul n'a mai dat literaturii române, în afară de *Lucian Blaga*, nici un talent real, remarcabil, — unul care nu numai să se mențină la nivelul atins cu întâiele creațiuni, dar să fie mereu în ascensiune.

În proza literară nici un nume nou, — în publicistică am putea înșira câteva, începătoare încă, la întâii pași.

În poezie *E. Isac* și *A. Cotruș* nu pot fi socotiți între scriitorii ardeleni de după unire, amândoi fiind formați încă înainte de războiu, contemporani și adese colaboratori cu scriitorii dela Luceașărul. Nici chiar pe *T. Mureșanu* nu-l putem situa în generația de poeți de după războiu. Și el scria încă înainte de unire. Câțiva cari au început să scrie tot atunci, — între ei *O. Hulea* — au fost prinși de alte ocupații, ori, mai de grabă, demonul creației nu-i munci prea mult.

După unire, în afară de *Lucian Blaga*, am amintit la poezie, numele lui *Teofil Bugnariu*, care a publicat însă prea puțin pentru a ne putea dumiri asupra resurselor sale poetice.

E limpede: când în zece ani românismul de dincoace de Carpați n'a mai putut da literaturii române decât un singur nume, pe *Blaga*, se poate vorbi cu dreptate despre stagnarea literară a Ardealului. Mai ales când însuși *Blaga* a fost, dela început, într'un cerc de scriitori a căror origină nu e a se căuta la noi (*Cezar Petrescu*, *Gib*, *Mihăescu*. Pe *Nichtfor Crainic* nu l-am pomenit, fiindcă el încă face parte din generația de scriitori dinaintea războiului).

Dar, pentru a judeca just, să ne punem întrebarea: dacă Ardealul n'a dat scriitori după războiu, ce au dat celelalte provincii? *Basarabia* și *Bucovina*, tot nimic, ca și noi, iar vechile provincii și ele puțin.

Moldova singură, cea mai darnică în talente literare, ne-a dat pe *Ionel Teodoreanu*, *Lucia Mantu* și credem că și pe cel mai nou prozator *Damian Stănoiu*; pe *Cezar Petrescu* nu l-am însemna bucuros aici, făcând parte din generația dinaintea de războiu, cel puțin ca publicist și înclinație literară.

Muntenia nu ne-a dat nici un scriitor nou, *Oltenia* pe *Gib*, *Mihăescu* și câțiva poeți cari promit.

Și numai în temelul acestor notări, dacă am putea vorbi de gloria unei provincii sau de oprobrul ei ca de al unei ființe vii, am fi siliți să spunem că și după unire

aproape întreaga glorie literară e a Moldovei, iar opoziția al celorlalte provincii, în special al Munteniei.

Astfel, între provincii, nu Ardealul e singura care n'a dat după războiu nume noi literaturii române.

* * *

Am citit de câteva ori plângeri de cuprinsul următor, — și acestea în publicistica noastră, — : talentele începătoare din Ardeal n'au lipsit nici după unire, n'am fost mai prejos de altele începătoare de pe cealaltă latură a Carpaților. Dar aceste din urmă au avut unde se manifesta, au avut reviste, sprijinitori, bunăvoința criticii, pe când cele din Ardeal nu s'au împărțit întru nimic de toate aceste favoruri.

Credința noastră este următoarea: talentul real în literatură nu întârzie să se manifeste așa de greu pentru a se putea manifesta, ca în alte domenii ale vieții. Focul sacru, când el există înadevăr, nu numai în închipuirea autorului sau a anturajului său restrâns, nu poate fi stins, și izbucnind mereu, în flăcări tot mai luminoase, sfârșește prin a fi văzut, în ori care colț de țară ar lumina. Talentul real e îndeobște recunoscut cu bucurie de public, chiar când bisericuțe literare l-ar combate și ar niza să-l țină sub obroc.

Pe de altă parte talentele moșite în fiecare clipă de protecția unei reviste, a unui critic, sau mai nou, a unui foiletonist și despre cari unora dela noi li se pare că-s mai favorizate de soartă, — îndeobște nu-s realitate, și chiar dacă, un an doi, li s'a creat artificial o faimă, ea se împrăștiă în vânt cu toate eforturile protectorului de-a o ținea în ființă.

Și, dimpotrivă, extrem de rar e cazul când și cea mai bună revistă să nu deschidă cu bucurie coloanele sale unui talent real.

Dovada o avem în întreg trecutul nostru literar. Nici un talent literar născut în Ardeal n'a fost ostracizat de revistele sau critica Țării libere, din motivul că a fost... ardelean.

Va fi de-ajuns să pomenim că ultima generație de scriitori din Ardeal a colaborat, fără nici o împotrivire a conducătorilor revistelor din Regat, ba chiar la invitarea călduroasă a acestora, la „Convorbiri literare“, „Sămănătorul“, „Vieaja românească“, „Ramuri“, „Noua revistă română“, etc.: Coșbuc, Slavici, Goga, Agârbiceanu, Rebreanu sunt o dovadă.

Tot asemenea pentru Luctan Blaga, deși scriitor de după războiu, nici o revistă din Regat nu și-a închis porțile

Dorim și azi și de azi încolo cât mai multe talente literare reale Ardealului și nu ne temem nici pe-o clipă, că ele, neavând acasă o revistă, o publicație, unde să se poată manifesta, — vor rămânea necunoscute și neapreciate: vor fi primite cu brațele deschise de revistele existente în restul Țării.

* * *

În legătură cu cele spuse, o observație încă nu va fi de prisos. După cum s'a mai spus în această revistă, la noi publicațiile literare nu s'au născut niciodată din dărnicia vreunui Mecenate. Ele ne-au fost date de câte un grup de scriitori, și când talentul acestora a fost real, ele au dăinuit o serie de ani, când nu au avut o existență efemeră. Cutezăm deci să afirmăm că dacă Ardealul ar fi avut scriitori noi după unire, ei înșiși, fără apeluri prin ziare, ar fi încercat să dea viață unei reviste literare.

Este adevărat că după unire tiparul s'a scumpit enorm și editarea unei reviste de un grup de scriitori ar fi întâmpinat piedeci mari. Dar cel puțin încercarea s'ar fi făcut.

Apelul pentru reînnoirea unei reviste care și-a încetat apariția înainte cu patrusprezece ani, credem că e zadarnic. Mai cu seamă reînvierea ei așa cum a fost atunci, cum ar fi cazul „Luceafărului“.

Să nu uităm un lucru: împrejurările, spiritul public, preocupările culturale, stăpânitoare în anii de biruință ai „Luceafărului“, au trecut, s'au schimbat. Însăși atmosfera de simpatii literare a generației care mai citește azi, e în mare parte alta.

Ni se pare că chiar cititorii de pe vremuri ai „Luceafărului“, regretând azi că nu mai avem o astfel de revistă, se regretă mai mult pe ei, cei de atunci...

Dovada o putem avea în faptul că deși scriitorii care colaborau la „Luceafărul“ își continuă și azi activitatea literară, dacă nu la aceeași revistă, la două-trei altele și mai ales publicând produsele lor literare de-a dreptul în volum.

Ei bine, aceste volume, deși în mare măsură superioare celor publicate de ei înainte de războiu, din material apărut cel mai mult în „Luceafărul“, nu mai au atâția cititori în Ardeal, ca cele dintâi.

Și aici mi se pare potrivit să spunem că despre o stagnare literară în Ardeal nu se poate vorbi decât sub două aspecte: în cel zece ani dela unire Ardealul n'a dat, în afară de Blaga, nici un nume literar nou, și, al doilea, stagnarea e evidentă mai ales în anemicele preocupări literare ale publicului cititor din Ardeal, în numărul mic al cititorilor noștri de literatură.

Cât privește întâtul aspect, e bine să relevăm că o generație de scriitori nu e succedată la intervale prea dese de alta și dacă scriitorii Ardealului dinainte de unire sunt și azi în plină activitate, nu se poate afirma că această provincie, în cei zece ani, n'a mai contribuit la îmbogățirea literaturii românești, că e absentă de pe piața literară.

Oct. Goga a dat, dela rășbotu până azi, două volume de versuri, un volum de proză socială și politică și, acum de curând, piesa teatrală „Mășterul Manole”.

I. Agârbiceanu a publicat o serie întreagă de volume de proză, între cari două romane: „Legea Trupului” și „Legea Minții”, pe lângă constanta colaborare la câteva reviste de aici sau de dincolo de Carpați.

Lionel Rebranu s'a manifestat, tot după rășbotu, ca unul dintre cei mai puternici româncieri ai noștri, cu „Ion”, „Pădurea Spânzuraților”, „Adam și Eva”, „Ciuleandra”.

Al. Ciura, tot după unire, ne-a dat volumul „Sub steag străin” și în bibliotecă de popularizare „Icarus” și „Pe drumul Damascului”.

Sept. Popa și-a adunat schițele mai reușite în două numere de bibliotecă populară.

Poezii *Emil Isac*, *Aron Cotruș*, *T. Mureșan* au publicat volume de versuri tot după unire și au colaborat la diferite reviste.

Iată, deci, că o parte însemnată din literatura românească de după unire e semnată de scriitorii ardeleni. Adăugând vr' o șapte volume de *L. Blaga*, credem că Ardealul nu poate fi învinuit că după unire n'a mai dat nimic literaturii române.

* * *

Că nu s'au ridicat noi talente literare? Constatarea, desigur, nu poate fi o învinuire, nici o notă rea. Talentele nu se nasc la dorința sau porunca noastră. Ceea ce se poate învinui în stagnarea literară dela noi, este indiferența unei bune părți a publicului intelectual, față de produsele literare, ca și în general pentru citit. După rășbotu, după unire, toată lumea ce se îndealță cu scrisul ca și cu editura spera să crească în mod simțitor numărul cititorilor români. În Ardeal fenomenul îmbucurător încă nu s'a produs.

Și probabil că ridicarea de noi talente atârână și de preocupările societății culte într'o anumită vreme...

Lipsa unei reviste de literatură pură în Ardeal își propune să o suplینească „Transilvania” prin încurajarea oricărui talent literar ce s'ar ivi la noi. Ea va publica cu plăcere și lucrări bune de-ale începătorilor talentați... Numai să se ivească!

SEV. VOICU

Câteva considerațiuni psihologice, asupra stărilor sufletești la oamenii politici.

Deși ne-am obișnuit să punem în cauză politica, la toate defectele ce le întâmpinăm în viața noastră socială, totuși, trebuie să recunoaștem, că ea rămâne cea mai importantă știință și artă, atunci când este vorba de a armoniza interesele individuale, față de cele generale ale colectivității.

Este drept că principiile de bază, pe care se întemeiază această armonizare, diferă, constituind numeroasele partide, iar mijloacele de aplicare, se arată uneori certate cu civilizația. — Aceste din urmă feluri de mijloace, nu numai că contribuie la micșorarea valorii științei politice, dar aduce, la o mare parte din public, desgust pentru ea.

Observarea stărilor sufletești la unii oameni politici conducători, ca și cercetarea mai de aproape a unor politicieni de profesie (care nu pot cunoaște alte mijloace de existență, decât profitul sau beneficiul, pe care-l pot trage de pe urma situației politice), mi-au dat ocaziunea, se constată oarecare stări sufletești speciale, pe care le dau publicității, tocmai cu scopul de a tempera enervarea, de a ușura atmosfera politică supraîncălecată și de a evidenția lozincă premierului francez (Poincaré) că: „*la căpătâiul mamei bolnave copiii nu trebuie să se mai certe*“.

Încep considerațiunile mele prin a arăta, că frica sau teama, este un sentiment normal, care reprezintă — precum știm — o formă de apărare a instinctului nostru de conservare.

Împrejurările ne dovedesc cum această teamă încețoasă, odată cu cauza care a produs-o și cum persistența mai îndelungată a cauzei face să capete așa forță, încât să ne fie imposibil să întoarcem atenția individului, dela obiectul sau subiectul provocator.

În acest din urmă caz teama poate lua forma obsedanță sau fobică.

Instabilitatea situației politice (venite prin reînnoirea periodică a mandatelor și situațiilor), teama pentru unii, de a pierde situația, iar pentru alții, de a nu o mai câștiga, aduce omului politic de astăzi o neliniște, pot zice chiar o obsesie sufletească.

Orice eveniment sau manifestațiune care ar putea provoca căderea politicianului de pe scaunul pe care este înălțat, sau piedica ce o întâmpină un altul, de a se putea ridica pe pedestalul râvnit, mărește și mai mult această neliniște sufletească.

Nu avem decât să observăm în epoca alegerilor, cum goana după fotoliul parlamentar sau după o situație dorită, preocupă atât de mult pe individ, încât îl sustrage dela orice alte îndatoriri familiare și sociale.

Confidențele unor oameni politici îmi arată, că pasiunea amoroasă a tinereții sau neliniștea provocată prin așteptarea la o întâlnire de dragoste, este slabă suferință, pe lângă anxietatea și nerăbdarea de a vedea cât mai repede despoțierea scrutinului de vot.

Chiar oamenii politici rușnați mi-au mărturisit, că nu le sunt indiferente alegerile politice, cu toate că trădesc perpetuu în o stare de febră politică (prin numeroase înfruntri, serbări, solemnități, ocaziuni în care se pot obține sufragii și popularitate).

Dealtfel aceste perioade electorale nu sunt numai prilej de neliniște sufletească a candidatului. Chiar alegătorii participă și manifestă această neliniște, cu atât mai mult, cu cât sunt mai impulsivi sau mai pasionați.

În vremea alegerilor putem vedea deci, cum și ei se desinteresează de tot ce face nu are legături directe cu politica. — Ideia fixă sau obsesiunea de a obține vreun folos personal sau de interes local, o pune în legătură cu această alegere sau cu mandatul ce urmează să-l încredințeze vreunui candidat și orice discuție, ori conferințe sau sfat de altă natură, decât cel politic, nu-l primește bucuros.

Stările de agitație și de enervare se continuă uneori și după alegeri, în special la mandatarii națiunii unde: debaterile parlamentare, intervențiile, tracaserile etc., contribuie să le mențină și să le întărească neliniștea sufletească.

În special politicianul de meserie, imboxat, rămâne mereu absorbit de aceleași idei, de aceleași vorbe și ver-

siuni ale partizanilor respectivi. — El trăește deseori în o atmosferă plină de interpretări eronate, de intrigi, de neîncredere și de combativitate.

Se crede înconjurat de adversari politici, mai mult sau mai puțin declarați, mai mult sau mai puțin travestiți, foarte puțin scrupuloși în alegerea mijloacelor pe care le pot întrebuința pentru deposedare sau substituire.

Atmosfera aceasta politică, mai ales de după războiu, a creiat la unii oameni politici dela noi, ca și din alte țări, anumite stări de astenii sau slăbiciuni psihice cu obsesiuni și fobii, pot zice — până la oarecare punct, bolnăvicioase.

Persoane foarte simpatice, cu un intelect bogat, trăesc înregimentați, precum am spus, în aceleași idei și principii și rămân impregnați cu aceleași sugestii unilaterale. Ei se fixează și se cristalizează astfel în o credință, care le limitează orizontul politic, le excită firea și sentimentul, le întunecă judecata și le creiază dușmănie față de toți acei ce nu împărtășește aceleași vederi sau credințe, suspectând chiar pe acei ce stau în afară de ori ce partid politic.

Observând cu atenție influența exercitată de lupta și dușmănia politică asupra stărei sufletești a individului respectiv, ne-am putea întreba cu multă dreptate, cum se poate face, ca oamenii considerați superiori din punct de vedere intelectual, să nu-și vadă tulburările sufletești la care pot ajunge prin aceste stări de neliniște sufletească și cum de le complace să trăiască mai mult în această atmosferă plină de neliniște și enervare?

Răspunsul este simplu. Odată intrați sub regimul politic de partid, politicianii se alimentează treptat și pe nesimțite cu idei verbale sau scrise numai în aceeași direcție, capătă o același optică mintală politică și nu pot să-și dea compt cum supra-alimentarea, alimentarea unilaterală, sau cea vicioasă, ar putea să-i intoxice și să le aducă vreo perturbație sufletească.

Dacă expunem imparțial neajunsurile, ce le pot avea din punct de vedere sufletesc, acei ce se consacră în înțelesul unei politici, pentru bunul mers al țării, nu intenționăm de a condamna aceea, ce nu se poate înlătura; cel mult distingem pe cei de bună credință, de acei de rea credință. — Căci cu toții trebuie să recunoaștem că există așa zișii politiciani de meserie, care prin demagogii deșănțate, disimulează goliciunea minței sau a programului lor, precum și grija ce o poartă interesului lor personal.

Acești politicieni se agită în mod steril și păstrează o veșnică dorință de a iluziona alegătorii mai naivi, cu sinceritatea intențiilor lor partidului lor și cu realizarea unor planuri foarte mărețe.

Avem conducători și reprezentanți ai poporului serioși, onești, instruiți, înzestrați cu spirit ponderat și care nu uzează de elocință decât în sensul formulei lui Cicerone „Viva probus diendi peritus“.

Un sentiment al măsurii, al bunului simț, un sânge rece pe care-l conservă în momente grele, un desgust pentru orice supraofertă sau supralicităție din țară sau streinătate, caracterizează pe acești indivizi. Negreșit că printre aceste spirite organizate în sensul unei eufonii, se pot recruta conducători de stat sau acei ai instituțiilor ce-l compun.

Din nefericire, numărul lor este mult mai mic, ca acei al *afronicilor*, adică al tulburenților, certăreșilor, ambițioșilor, impulsivilor etc. — Puterea de control sufletească a acestor din urmă se anthilează atât sub influența greșitelor interpretațiuni, cât și a unor evenimente neînsemnate din viața socială.

Este drept că stările sufletești cronice, menționate mai sus, se reabilitează cu greu, chiar prin testarea individului din arena politică. — Omul politic conservă, precum a spus Renan: până la moarte, obiceiul unei activități pline de neliniște. — Dar nu este mai puțin just, că având fericirea să avem înțelepți sau eufonici, să le atragem atenția că nu este nici în interesul lor și nici a nației de a-și exalta ambițiile, de a-și risipi inutil energiile și că o datorie de conștiință și patriotică, le impune sarcina de a înfrâna pe afronicii partidelor respective.

Iar acestora din urmă încă le putem spune, să-și oțelească voința, în sensul ca razele intelectuale să poată risipi ceața, ce se așterne înaintea ochilor prin lupta și dușmăniile politice.

Clarificându-li-se orizontul nu numai că vor câștiga în liniștea sufletească, dar vor putea vedea mai bine, cât de adâncă se sapă prăpăstia dintre frați, cât de mare eră interesul dușmanilor de a-l arunca în ea și cât de greu le-ar fi fost poate, să iasă din nou la suprafață.

Dr. GH. PREDĂ
vicepreședinte al „Astrei“.

Românii...

Câmpia despoiată de comori până la piele
Mai fumegă, ca totatătea ruguri...
Un vânt țesut cu țepi de măzărice
A răsucit de vârf pe drum răchitele.
Și boii se căznesc supuși în juguri...

Ochii lor mari și blânzi sunt biciuiți de zloată,
Neclintiți însă alături de ei vin stăpânii:
... Cu fețele lor aspre, tot unul și unul,
Scoață și-a făcut din palma lor gorunul,
Muntele și-a 'mprumutat din brațele lor piatra,
În glasul lor toate vânturile și-au lăsat urmele,
Blestem, răs, lumină, vânt: Românii...!

Dar nu-i pe lume glas mai bun, decum e glasul,
Cu care ei își mână turmele
Și boii, îndemnându-i blând în treacăt
Cu codoriștea sau cu dosul mâinii...!

TEODOR MURĂȘANU.

Activitatea românilor

în senatul imperial austriac din anul 1860.

De **TEODOR V. PĂCĂȚIAN.**

În purtarea războaielor n'a fost norocos de loc împăratul *Francisc Iosif* al Austriei. Puține a avut în lunga sa domnie, dar pe toate le-a pierdut, din toate a ieșit învins. În anul 1859 a avut un război cu *Sicilia* și l-a pierdut, împreună cu o mare parte a *Lombardiei*, frumoasa provincie, pentru care s'a purtat războiul. La 1866 a avut război cu Prusia și asemenea l-a pierdut. În războiul mare mondial, tot de el început la anul 1914 în contra *Sârbiei*, am văzut și știm cum s'a încheiat: cu prăbușirea împărăției sale și cu completa ei desmembrare. Ba chiar și revoluția maghiară din anii 1848/49, — nu de trupele austriace a fost sufocată, ci de armatele rusești, trimise în ajutorul Austriei foarte strămtorate. Revoluționarii maghiari nu la pietoarele comandanților austriaci de trupe și-au depus armele, ci la ale generalilor rusești!

A fost dezastruos pentru împăratul *Francisc Iosif* războiul din 1859, purtat cu *Italienii*; dar din acest dezastru a ieșit și un bine, un mare bine pentru țările și popoarele din împărăția austriacă. Anume, cei dela conducere au început să-și schimbe mentalitatea, să vadă și să înțeleagă, că jertfele pentru patrie, în sânge și avere, nu se pot aduce la poruncă, prin ordine preainalte, ci din însuflețire, din patriotism; iar însuflețire și patriotism nu se poate aștepta dela popoarele monarhiei austriace, cari au numai datorințe de împlinit, *drepturi cetățenești însă nu au deloc.*

S'a făcut deci o schimbare radicală în conducerea de stat a împărăției. Guvernul absolutistic a fost demisionat, iar în locul său a fost numit guvernul de sub presidenția

contelui *Rechberg*, — compus din oameni cu vederi liberale, — guvernul incredințat din partea împăratului din capul locului cu facerea pașilor necesari pentru *introducerea vieții constituționale în toate țările din monarhie*, — și încă cât se poate mai curând.

Noul guvern a fost numit în 22 August 1859 (pacea cu Sicilia se legase în iulie) și primul lucru bun pe care l-a făcut a fost, scoaterea presei din cătușele censurii politice, pe care o introdusese vestitul *Bach*. Cu începere dela 23 August zărele vieneze au apărut necenzurate. Al doilea lucru bun săvârșit de noul guvern a fost apoi circulara ministrului de interne *Goluchowsky*, adresată guvernatorilor din toate țările monarhiei, în care li se cerea acestora, cu data de 25 August: „*respectarea naționalităților, a datinelor și morăvurilor lor; rapoarte adevărate și fidele despre dorințele publice; purtare onestă dar bărbătească din partea funcționarilor față de popor; rezolvarea grăbnică a afacerilor; câștigarea încrederii poporului; delăturarea funcționarilor lipsiți de tact și nedestoinți, sau nepopulari și constrângerea funcționarilor publici să învețe limba naționalității din jurul lor*“.

Începutul era bun și promișător. Se aștepta o temelnică schimbare în sistemul de guvernare a țărilor din monarhie. Dorința împăratului, de a se da autonomie, constituție, tuturor țărilor sale de coroană, n'a putut fi însă realizată așa de ușor și atât de repede, cum ar fi dorit împăratul. Trebuita să fie căutate și aflate mai întâi *bazele*, pe cari să fie așezată constituția fiecărei țări, pentru că fiecare țară are alt trecut, alt popor, alte obiceiuri. La fel nu pot să fie organizate toate țările monarhiei. Iar pentru aceasta se cere timp. Și se mai cere și ascultarea părerii *senatului imperial*, care funcționa cu începere dela 1851 și avea chemarea și datorința să dea sfat coroanei în toate chestiile mai delicate. Dar senatul acesta era compus din bărbați *numiți* în demnitatea lor de împăratul. Ei nu reprezentau pe nime, nici o țară, nici un popor. S'a ajuns deci la soluția următoare: Senatul imperial să fie înmulțit, cu toți arhiduceii casei împărătești, cu unii dintre dignitarii mai înalți bisericești și cu 38 de membri, repartizați pe țările monarhiei astfel: Ungaria 6, Boemia 3, Ardealul 3, Banatul și Doevodina Sârbească 2, Bucovina 1 etc. etc.

Acești 38 de membri noul al senatului imperial aveau să fie aleși de dietele provinciale respective. Cum însă constituție nu primise încă nici una din țările monarhiei și dieta nu putea fi convocată nici într-o țară, s'a ajuns la soluția, ca deastădată tot împăratul să numească și pe cei

38 membri noui ai senatului. Și i-a numit. Pentru Ungaria șase magnați unguri, șase conți, pentru Bucovina pe *Românul*; baron de *Petrino*, pentru Ardeal pe *Românul Andreiu* baron de *Șaguna*, episcop în Sibiu, pe *Maghtarul Iahab* și pe *Sasul* din Brașov *Maager* și pentru Banat și Voevodina Sârbească pe *Românul Andreiu de Mocioni* și pe *Sârbul Mașirevici*, episcop.

Așa am ajuns noi, Românii din Ardeal, Banat și Bucovina, să avem la 1860, din voia împăratului *Francisc Iosif*, trei reprezentanți în senatul imperial dela Viena, trei bărbați luminați, — cei mai luminați din zilele lor, — a căror activitate, desvoltată în acest senat, care spre deosebire de cel vechiu, să numea acum „*Senat imperial înmulțit*” și avea misiunea să voteze bugetul anului următor 1861 și să compună un proiect de *organizare constituțională* pentru țările monarhiei, — o vom cunoaște din cele următoare.

*

Deschiderea acestui senat imperial înmulțit s'a făcut în 31 Maiu 1860, prin arhiducele *Rainer*, ca președinte încredințat din partea împăratului *Francisc Iosif* cu conducerea dezbaterilor din Senat, — în prezența arhiducilor *Leopold* și *Wilhelm*, a tuturor ministrilor activi și a senatorilor, veniți din toate țările de coroană ale Imperiului acestuia. În vorbirea de deschidere arhiducele *Rainer* a spus, că dorința împăratului este, să vadă funcționând acest senat imperial ca un *suprem sfătuitor al împăratului și al coroanei* și de aceea a fost întregit cu bărbați luminați, luați din țările cari până aci nu erau reprezentate în senat, — căci împăratul „*vrea să cunoască interesele și dorințele poporațiunii din toate părțile largului său imperiu*”.

Invită președintele pe noii membri ai senatului să depună jurământul, că sunt cu credință față de împăratul și că vor avea în vedere „*numai binele monarhiei în discuțiile purtate, iar votul și-l vor da amănuntat priceperii și convingerii lor, scutiți de orice influență din afară*”, — ceea ce făcându-se, comuncă președintele, că dătre lucrările, cari vor fi supuse dezbaterilor în senat, de cea mai mare importanță este aflarea căilor și mijloacelor prin cari s'ar putea regula *finanțele imperiului*. Face apel la patriotismul tuturor senatorilor să conduere la crotirea viitorului mai bun, pe care împăratul îl dorește tuturor țărilor și popoarelor sale.

Se dă cuvântul contelui *Georg Apponyi*, care declară, că el nu are mandat dela nime, nu reprezintă decît pe nime

în senat, ci numai convingerile sale individuale. Ungaria are constituția ei și-și are drepturile ei istorice. De aceea, cei de acasă ar fi dorit, ca el să nu intre în acest senat imperial, dar el totuși a intrat, pentru că are încredere deplină în marținimozitatea monarhului. Conte *Iuliu Andrassy* se alătură întru toate la cele spuse de *Apponyi*, — în numele celorlalți senatori măghiar, — accentuând, că pentru poziția luată în senat, rămâne fiecare din ei numai sieși responsabil, nu poate fi privit de reprezentant al Ungurilor dela cari nu are nimenea nici un mandat.

În ziua următoare, 1 Iunie 1860, toți senatorii au fost primiți în audiență la palat. Împăratul *Francisc Iosif* le-a ținut o vorbire, în care dorindu-le spor la munca ce-l așteaptă, a accentuat, că vrea să vadă: „asigurată apărarea egală pe seama tuturor popoarelor și pe seama tuturor țărilor din imperiu. Uniți să fie toți în frățească înțelegere, într'un întreg puternic, cu îndreptățiri egale și cu îndatoriri egale“. Le atrage și el atențiunea asupra bugetului și-și încheie vorbirea astfel:

— „Fericirea popoarelor mele este scopul ce-l urmăresc necontenit, dezvoltarea buneistării interne și a puterii în afară este problema, pentru a cărei rezolvare îmi consacru întreaga îngrijire. În năzuințele acestea ale mele să-mi fiți uniți, Dvoastră și toți credincioșii mei supuși“.

În 4 Iunie 1860 se ține ședința a doua. Președintele, arhiducele *Rainer*, face comunicarea, că mai mulți senatori au cerut să li se dea cuvântul, pentru a face declarațiuni la fel cu ale conșilor *Apponyi* și *Andrassy*, dar din motivul, că astfel de declarațiuni ar putea să dea ansă la discuții agitate, — nu poate să le dea cuvântul, ci roagă pe respectivii să abstea dela intenția lor. (Între cei vizajați erau și românii *Andrei Mocioni* și *Andrei Șaguna*, apoi episcopul *Strossmayer* din Croația și episcopul sârbesc *Mașirevici*.)

În ședința aceasta s'a adus hotărârea, ca bugetul să fie trecut întâi la un comitet, care studîndu-l bine, să vină apoi în fața plenului cu raport binemotivat și cu propuneri corespunzătoare. Comitetul acesta să fie compus din 21 membri și poate să se împartă în subcomitete.

În ședința din 6 Iunie 1860 se alege comitetul de 21 membri pentru cenzurarea bugetului, și între membrii din comitet e și *Andrei de Mocioni*, senatorul român al Banatului. Comitetul își va alege președinte și raportor și el însuși se va împărți în subcomitete.

În 8 Iunie 1860 s'a ținut ședința a patra. Ungurii deschid focul în contra guvernului central dela Viena. Prin

rostul contelei *Barkóczy* e atacat cu asprime guvernul pentru că la introducerea cărților funduare dreptul limbii maghiare nu a fost respectat, ci aceste documente însemnate au fost compuse în limba germană, pe care nime nu o înțelege în comunele cu populațiune maghiară.

Ministrul de justiție, contele *Nádasdi*, răspunde imediat, că ordinul așa a sunat, că în regatul Ungaria, cărțile funduare să fie compuse și purtate în limba majorității locuitorilor din comuna respectivă. Ungurește unde sunt Maghiarii în majoritate, iar acolo, unde majoritatea o formează o altă naționalitate, în limba acesteia, căci așa cere interesul unității monarhiei și: „scopul și vrea M. Sale este, să se respecte în toată naționalitățile, recunoscându-li-se drepturi egale, după ce li se impun datorințe egale“.

Vorbesc mai mulți la obiect, între ei și senatorul român din Bucovina, baronul *Petrino*, care s'a plâns, că la ei, în Bucovina, cărțile funduare au fost compuse cu mare superficialitate. În coale au fost puși ca proprietarii, nu numai adevărații proprietari, ci și toți cumnații și toate cumnatele lor, ceea ce provoacă mari confuziuni. Cere îndreptarea greșelilor făcute. Se hotărăște în urmă, că chestia cărților funduare să fie predată spre studiere unei comisiuni compusă din șapte membri, cari se și aleg imediat. Din comisiune face parte și senatorul maghiar, contele *Barkóczy*.

În ședința a cincea, ținută în 2 Iunie 1860, președintele comunică, cumcă contele *Barkóczy* a demisionat din comisiunea încredințată cu studierea chestiei cărților funduare, iar contele își motivează într'o vorbire lungă demisionarea, punând în discuție chestia națională, chestia limbii. Vorbesc mai mulți la obiect, spunându-și fiecare părerile în chestia limbii. Episcopul *Strossmayer* din Croația și le-a precizat astfel:

— „Ce privește chestiunea naționalității și a limbii, doresc, ca în Austria să se facă, întrucât e cu putință, o lege, care prin cuvântul împăratului să fie exprimată astfel: *datorințe egale, sarcini egale, drepturi egale*“... Iar Maghiarilor, cari au accentuat mereu drepturile lor istorice în privința limbii le-a răspuns episcopul *Strossmayer* următoarele:

— „În Ungaria, afară de locuitorii cu limbă maternă maghiară, se mai află încă și *Slovaci* și *Români*. Aceștora încă trebuie să li se dea în instituțiile statului drepturile lor și o egală îndreptățire. Pe scurt, *nici celelalte popoare nu vreau să se nemțească, dar nici să se unjurească, ci vreau să rămână aceea ce le-a lăsat Dumnezeu*“.

Episcopul *Strossmayer* a mai luat odată cuvântul, pentru a răspunde contelui *Majláth*, care a riscat afirmarea, că în Ungaria numai limba ungurească are drepturi istorice, politice și legale, spunându-i, că Austria, pentru a-și putea împlini în Europa rolul de mare putere, trebuie să fie *stat unitar*, puternic, tare, cu autoritate, iar pentru a putea fi aceea ce trebuie să fie, stat unitar, e necesar: „să fie întocmită așa, ca fiecare națiune, fiecare popor, numească-se el orișicum, să aște în acest stat o garanție sigură pe seama instituțiilor sale naționale și populare“.

Dorbește la obiect și episcopul *Şaguna*, spunând următoarele: — „În urma declarațiilor făcute de unii prea onorați membri ai înaltului senat imperial înmulțit, mă văd dator a atrage atențiunea asupra faptului de comun cunoscut, că de câteva decenii încoace, simțul național se dezvoltă în Austria la popoarele mai puțin culte tot așa ca și la cele mai culte; că fiecare națiune se silește neîntrerupt a da valoare naționalității și limbii sale naționale; că națiunile, cari în nefericitul an 1848 se văzură în privința aceasta periclitate, au primit lupta cu contrarii lor și au dus-o la sfârșit cu onoare, iar în cele din urmă se îndreptară către M. Sa pentru apărarea naționalității și limbii lor. Și nu s'au înșelat în încrederea pusă în persoana M. Sale. Înălțatul Împărat nu numai că a enunțat, după precumpănirea raporturilor monarhiei, *principiul drept și sfânt al egalei îndreptățiri, pentru toate națiunile, ci totodată a dat ordin organelor sale, să realizeze principiul acesta!*

Ca amic și predicator al păcii, nu voi răsturna opiniile opuse, auzite aici. Trebuie se declar însă că e rătăcită afirmarea, că sub sceptrul Austriei ar mai fi vreo națiune, care în favorul altei națiuni ar fi gata să-și jertfească naționalitatea, limba și existența politică peste tot.

În adevăr renegați au fost în lume totdeauna și mai sunt și astăzi între singuratici astfel de caractere neresolute și slabe în privință politică. *Despre popoare întregi însă aceasta nu se poate afirma.* Dacă mi-ar fi permis să cer ceva, ași cere, ca lupta pentru naționalitate și limbă să înceteze...“ (Arată, că aceasta este și dorința Împăratului și-și încheie vorbirea astfel:) „Pătruns fiind de sentimente patriotice, trebuie să-mi descopăr convingerea fără sfielă, că fiecare națiune din Austria e pătrunsă astăzi de necesitatea de a *îngriji de naționalitatea sa, de limba sa, de valoarea sa politică, fără a voi să supere națiunile cealalte*“.

Contele *Majláth* răspunde lui *Şaguna*, că în Ungaria tot natul se simte Ungur, vorbească el orice limbă. Se

provoacă în privința aceasta la opinia publică. Șaguna îi spune însă, că și el se poate provoca la opinia publică a celorlalte naționalități din Ungaria, afară de Maghiari, iar contele replică, că în privința aceasta „urmările vor arăta pe a cărui parte e majoritatea”.

Se cere și se admite închiderea discuției. Demisia contelui Barkoczy se primește și în locul său vine ales baronul Petrino, senatorul român bucovinean, ca membru în comisiunea pentru chestia cărților funduare.

În 19 Iunie 1860 senatul a ținut ședința a șasea, în care s'a citit numai un rescript împăărătesc, apoi senatul a luat vacanță până la Septembrie, pentruca să poată fi studiat bugetul în mod amănunțit din partea comitetului de 21 membri.

*

În 10 Septembrie 1860 senatul imperial înmulțit și-a continuat lucrările, luând numai decât în dezbateri bugetul anului următor. La discuția asupra bugetului au participat și senatorii români, în mai multe rânduri. Astfel, la bugetul ministerului de culte luase cuvântul, după alții, senatorul Maager. Sas din Brașov, care s'a plâns, că prin legarea concordatului cu scaunul papal guvernul a asigurat drepturile bisericii catolice, dar a desconsiderat cu totul drepturile celorlalte biserici din monarhie. În special protestanții sunt foarte îngrijorați și gravaminele lor ar trebui examinate și soluționate. Face deci propunere, ca drepturile tuturor confesiunilor creștine din monarhie să fie asigurate și garantate prin lege specială, fundamentală, de stat.

Urmează la cuvânt senatorul român Șaguna, care se plânge, că în ministerul de culte și instrucțiune publică nu este o secțiune separată pentru afacerile confesiunii greco-orientale, pentru treburile ei bisericesti-scolare și nici în bugetul anului viitor nu a găsit trecută suma necesară pentru înființarea acestei secțiuni. Lipsește apoi din buget suma necesară pentru înființarea în Abruș a unei școli primare și reale, promisă de împăratul prin rescript împăărătesc. Propune deci următoarele:

— „La ministerul de culte și instrucțiune publică să se creeze o secțiune separată pentru biserica greco-orientală și să fie compusă din credincioși de ai ei.

În bugetul numitului minister să se treacă pe anii 1860 și 1861 suma cerută pentru acoperirea cheltuielilor unei școli primare și reale în Abruș, conceasă din partea M. Sale”.

La cuvântul senatorului român bucovinean, baronul Petrino, și declară, că se alătură la părerile senatorului

Maager, primindu-i propunerea făcută. Înștră apoi mulțime de nedreptăți făcute în Bucovina bisericii greco-orientale, care deși are moșii cari fac două treimi din teritoriul întreg al țării, totuși de multeori nu are din ce să-și plătească preoții, învățătorii, profesorii. Toate relele se nasc din faptul, că fondul religios al bisericii gr. orientale din Bucovina e rău administrat și venitele rău întrebuințate. De aceea satele n'au biserici corespunzătoare, episcopul n'are reședință, în Cernăuți nu este catedrală. Învățământul în școlile din Bucovina încă e foarte negles. Facultatea teologică nu are local corespunzător, iar școlile medii sunt în pericol să fie despoiate de caracterul lor greco-oriental, amenințate fiind cu statificarea, ceea ce e egal cu *catolicizarea*. La școlile medii au fost numiți apoi profesori, cari nici după lege, nici după naționalitate nu erau pentru Bucovina. Școlile toate sunt ridicate și susținute din averile bisericii, din fondul religios; prin urmare, la ocuparea posturilor de profesori, ar trebui să fie ascultați, întrebați, consultați și fundatorii școlilor.

Ministrul de culte răspunde, că numirea profesorilor era urgentă și astfel i-a luat de unde a putut, dar sunt toți oameni cu examenele de calificare în regulă.

Intrevine senatorul român *Șaguna* și spune ministrului de culte, că aprobă părerea ministrului de a fi numiți ca profesori numai persoane cu examenul prestat în fața comisiunii legale. În viața practică însă principiul acesta nu poate fi executat în înțeles literal, fără a se vătăma prin aceasta adevăratele interese ale statului. La gimnaziul *confesional și național* din Brașov de exemplu și el, *Șaguna*, a trebuit se aplice ca profesori persoane, cari nu și-au putut documenta capacitatea prin vre-un certificat primit dela comisiunea legală examinătoare, dar cari în praxă s'au dovedit a fi pe deplin la locul lor și corespund întru toate chemărilor, ca și profesorii dela gimnaziile de stat, cu examen făcut în fața comisiunii. Principiul e frumos, dar totuși e rugat ministrul de culte să nu-l aplice pretutindenea în înțelesul strict al literii și anume, din considerațiuni față de raporturile locale.

Urmează senatorul român *Andrieu de Mocioni*, care arată, că din vistieria statului toate confestunile din Banat primesc ajutoare frumoase, numai Românii gr.-orientali nu primesc nimica, sau puțin de tot. Institute înalte de educație încă nu au Românii bănățeni. Se plânge de proselitismul care se face prin Banat și cere delăturarea tuturor relelor acestora.

În ședința din 11 Septembrie 1860 a senatului, la bugetul ministerului de război, face o mică observație senatorul român *Petrino*, dându-și seama că lucrurile stau așa, iar în urmă cere, ca direcția polițială din Cernăuți să fie stearsă, făcându-se prin această economie, nefiind nici o trebuință de această direcție polițială.

În ședința din 12 Septembrie 1860, ședința a noua, a cerut senatorul român *Șaguna*, ca subvenții din bugetul statului să se dea, nu numai unora dintre provinciile moldo-narhiei, cum e trecut în buget, ci și altor țări, tuturor țărilor amăsurat trebuințelor, ori apoi să nu se dea subvenție nici uneia dintre provinciile.

În ședința din 14 Septembrie 1860 a vorbit senatorul român, baronul *Petrino* plângându-se, că sunt prea mulți funcționari în țară, cari n'au nimica de lucru și îngreună numai lumea cu formele ridicule, la cari sta eu stricteț. Atinge de nou chestia fondului religios din Bucovina, provocând declarația ministrului de interne *Goluchowsky*, că în viitor nelegiuit și necuvințe nu se vor mai întâmpla. Fondurile religioase vor rămânea în Bucovina, iar după inaugurarea autonomiei acestei țări, *dieta*, împreună cu clerul va avea să se îngrijească de administrarea fondurilor. Baronul *Petrino* mulțumește ministrului pentru declarația făcută.

Tot în ședința aceasta a vorbit senatorul român *Șaguna*, răspunzând antevorbitorului său, — maghiarul *Iakab*, din Ardeal, — că dacă sub declarația făcută, că: „poporaștuna Ardealului dorește împărșirea de mai înainte națională a țării”, a înțeles pe cele trei națiuni privilegiate ale Ardealului de înainte de 1848, se înșală, fiindcă în Ardeal mai este și a patra naștere, cea română, locuitorii cea mai veche a țării, căreia nu i se poate dovedi, că s'ar fi manifestat vreodată necredință sau nealipire către casa domnitoare și către patrie.

Senatorul *Iakab* recunoaște, că Ardealul are și a patra naștere, pe cea română, în care călătoarele trei națiuni văd o soață, sau soră, adevărată, sinceră și credincioasă.

Verbește senatorul român *Andrieu de Mocioni* în contra proiectatei uniri a Bucovinei cu Galizia, fiind uatrea această contrară voinței părții celei mai mari a populașunii din Bucovina, țară în care de alicum posturile de frunte sunt ocupate de straini, nu de indigeni. Ministrul de interne răspunde, că la ocuparea posturilor se fine totdeauna dant de fiii țării și ofișii publice nu sunt ocupate decât de oameni cari cunosc obiceiurile, sentimentele și limba populașunii, căi se poate mai perfect.

Ședința din 15 Septembrie 1860. E a unsprezecea. Senatorul român Șaguna revine asupra schimbului de vorbe avut în ședința premergătoare cu senatorul maghiar *lakab*, care afirmase, că la 1848, drepturile națiunii române au fost asigurate prin lege, și-l roagă pe *lakab*, să-i arate această lege sau hotărîre dictată, pentrucă el, Șaguna, ar fi afirmat în cazul că legea ar exista, un neadevăr atunci când a spus, că națiunea română și-a rescumpărat cu sânge drepturile la 1848. Senatorul *lakab* răspunde, că lege scrisă nu există, dar ea există în inima fiecărui maghiar.

Senatorul român *Petrino* cere, ca guvernul să reguleze prin lege manipularea banilor pupilari, pentrucă se fac prea multe abuzuri. Înștră mai multe cazuri concrete din Bucovina, și arată, cum orfanii au fost păgubiți, pierzându-și banii.

În ședința din 17 Septembrie nu a vorbit nime dintre senatorii români, iar în ședința din 18 Septembrie 1860 (era a treisprezecea) a roștit o vorbire mai lungă ministrul de culte, răspunzând pe rând tuturor oratorilor, cari s'au ocupat cu bugetul său și cu activitatea sa. Dorbește apoi senatorul român Șaguna, spunând ministrului de culte, că a greșit când a afirmat, că împăratul nu ar fi acordat ridicarea unei școale primare și reale în Abrud din banii statului, ei ar fi conces numai, că biserica să-și poată ridica școala dorită, pentrucă rezoluțiunea împăratului sună astfel: „Maiestatea Sa s'a îndurat a concede, pe baza motivelor comunicate la preainaltul loc, ca în Abrud să se ridice o școală trivială și reală (inferioară) pe banii statului“.

Ministrul de culte spune, că n'a înțeles lucrul astfel, că statul să nu dea nimica pentru școala din întrebare. *Va da*; dar până acuma ministeriul de culte nu a primit autorizație de a putea face astfel de erogațiuni.

Senatorul Șaguna atrage atenția ministrului asupra faptului, că e vorba de un caz excepțional, de o promisiune făcută Moșilor cu ocaziunea, când împăratul i-a vizitat la ei acasă.

la cuvântul senatorul român *Petrino* și-și face reflecțiunile, la cele spuse de ministrul de culte, în lungul său exposeu, cu privire la stările de lucruri din Bucovina. Nu poate accepta părerea ministrului că interesele populațiunii bucovinene ar fi pe deplin asigurate chiar și dacă gimnastul din Cernăuți e catolic, pentrucă adevărul e, că la ultima vizitațiune școlară s'a dificultat, că religia se predă elevilor în limba română. *Va se zică, Românii nici rugăciunile nu mai pot să le rostescă în limba lor maternă.*

(Ministrul de culte intrerupe: „Am reprobat și cassat pispoziția această vătămătoare!”) Dacă tinerimea din Bucovina nu prea cercetează școala, cum a spus ministrul, motivul e, că instrucția s'a făcut și se mai face, nu în limba națională, ci în limba germană. E adevărat, că în timpul din urmă s'au ridicat câteva școale, dar sunt puțin pentru poporațiunea țării.

Trecându-se la bugetul ministerului de finanțe senatorul român *Petrino* se plânde, că în Bucovina sunt mereu boale de vite, importate din Basarabia. Cere să se ia măsuri. Se mai plânde, că sarea pentru vite e de o așa calitate, că nu se poate folosi, lucru despre care singur s'a convins, ca mare proprietar. În fine mai cere' să fie reglementată folosirea izvoarelor cu apă minerală, așa cum a amintit ministrul de finanțe.

În ședința din 19 Septembrie 1860 (a patrusprezecea) tot senatorul român *Petrino* face constatarea, că la moșteniri, taxele erariale se stabilesc cu multă esagerare, iar celor ce dovedesc că sunt prea mari, nu li se restituie diferența. Cere măsuri de îndreptare. Senatorul român *Șaguna* confirmă apoi ceea ce afirmase ministrul de finanțe, că nime în Ardeal nu a fost constrâns să dea metal nobil pentru hârtie fără valoare (bancnotele lui Kossuth), cum spusese în senat contele *Andrássy*.

În ședința din 21 Septembrie 1860 (a cinsprezecea) senatorul sas *Maager* cere căi fierate pentru Ardeal, iar senatorul român *Petrino* face observarea, că nu acum e momentul să se vorbească despre chestia aceasta.

Ședința din 20 Septembrie 1860 (a șasesprezecea). Discuția asupra bugetului fiind încheiată, se pune la ordinea zilei propunerea comisiunii bugetare referitoare la noua organizare politică a monarhiei. Erau două propuneri, a majorității și a minorității din comisiune, — prima compusă pe baza recunoașterii drepturilor vechi, istorice, pe seama fiecărei țări și națiuni, iar a doua în care nu se recunosc aceste drepturi învechite, ci se cere o organizare uniformă cu drepturi egale pentru toate țările și națiunile, după ce egale sunt și datorințele și sarcinile.

Senatorul român *Mocioni* a semnat, ca membru al comisiunii bugetare, propunerea minorității, dar și-a rezervat dreptul de a-și expune vederile și de a face propunere în ședința plenară a senatului. Propunerea majorității au primit-o 16, iar a minorității 5 membri din comisiune. Se cetese ambele propuneri și se declară de deschisă discuția asupra lor.

În ședința a șaptesprezecea ținută în 24 Septembrie 1860 se dă cuvântul senatorului român *Andrieu de Mocioni* care, și espune pe larg părerile, pentru a și le concretiza apoi în următoarele patru puncte :

1. Întreaga operă reformatorică intenționată, prin urmare toate instituțiunile cari vor fi aduse la viață au se fie bazate pe principiul *perfectei egalități de drept a naționalităților*, așa, ca în comună naționalitatea comunei, își cere naționalitatea cercului, în țară de coroană naționalitatea țării și în fine în senatul imperial naționalitățile Imperiului să fie reprezentate, *în raport cu numărul sufletelor*. Pretutindenea deci Nemții ca Nemți, Sârbii ca Sârbi. Românii ca Români, — la toate corporațiunile normative.

2. Să se introducă publicitatea și procedura verbală în justiție și simplificarea în procedura judecătorească.

3. *Instrucțiunea să se facă în limba respectivă națională*, să se creeze școli superioare naționale și să se decreteze libertatea învățământului.

4. Să se asigure o *perfectă egală îndreptățire a tuturor religiunilor creștine*, recunoscute prin lege, și o ajutorare egală a lor din partea statului.

În fine, oratorul voește să înainteze un protest în scris senatului, pentru a fi prezentat împăratului, și anume, în contra cererii Ungariei, de a fi reîncorporat Banatul și Dœvodina Sârbească la Ungaria, — dar președintele îi spune, că înaintarea astorfel de proteste nu admite regulamentul de afaceri, iar contele *Szécsen* îi spune că nu are dreptul a se considera de reprezentant al Banatului. Senatorul *Mocioni* răspunde însă că el așa a fost chemat în senatul imperial înmulțit, ca reprezentant al Banatului, prin urmare, nu numai îndreptățit, ci dator e să apere interesele acelei țări și când le-ar vedea periclitate, să înainteze protest, — ceea ce va și face.

În ședința din 25 Septembrie 1860 (a optesprezecea) s'a continuat discuția asupra celor două propuneri, și dintre senatorii români numai *Andrieu de Mocioni* a avut o mică schimbare de vorbe cu principele *Schwartzenberg* cu privire la Ceht, despre cari *Mocioni* afirmase, că nu sunt reprezentați în sensul cum ar trebui. Principele i-a spus, că în senat nime nu represintă popoare și pe sine însuși fiecare dintre senatori.

Ședința a nouăsprezecea. Ținută în 26 Septembrie 1860. la cuvântul senatorul român *Petrino* ei pledează cu multă căldură pentru primirea propunerii majorității din comisiune, pentru respectarea drepturilor istorice, insistând, ca cu Ungaria să se ajungă la înțelegere, pentru că

nu e de închipuit o Austrie mare și puternică, fără o Ungarie pe deplin mulțumită. Prin acceptarea propunerii majorității se va ajunge nu numai la o împăcare cu Ungaria, ci și la mulțumirea tuturor țărilor de coroană, iar a nu fi pentru propunerea majorității, înseamnă a fi dușmanul Austriei.

Urbește senatorul român Șaguna și cu argumente bine alese combate propunerea majorității din comisiune stabilind din partea sa, pentru o nouă organizație nouă politică a Monarhiei, următoarele zece puncte călăuzitoare.

1. Unitatea monarhiei, cu atribuțiile pe care le va hotărî Măiestratea Sa, împăratul.

2. Acordarea de corespunzătoare constituțiuni pentru autonomia țărilor singuratic.

3. Egala îndreptățire a tuturor naționalităților și valorarea limbii lor la toate oficiile.

4. Egala religiozitate creștină întregă și față de stat.

5. Înapoierea fondurilor bisericăști, școlare și a altor fundațiuni evlavioase, la mâinile respectivelor reprezentanțe bisericăști.

6. Asigurarea institutelor confesionale de învățământ cu privire la limbă și la caracterul lor confesional.

7. Ajutorarea locală, din vistieria statului, a scopurilor bisericăști și școlare ale religiunilor creștine.

8. Promovarea științelor, a industriei și a fiecărui ram de comerț și de câștig, precum și libertatea presei între limitele legii.

9. Măsurarea contribuțiunii de pământ, amăsurat raporturilor locale, de fapt existente.

10. Aplicarea oamenilor capabili din toate regiunile creștine și din toate națiunile, nu numai în respectivele țări de coroană, ci și în oficiile centrale.

În ședința din 27 Septembrie 1860 (a douăzecea și ultima), declarată fiind discuta de încheiată, președintele pune la vot cele două propuneri. Sunt prezenți 56 de senatori, ale căror voturi se dau astfel: pentru propunerea majorității 34, pentru a minorității 16, iar 6 senatori nu au primit nici una din cele două propuneri și anume: Arhiducele Wilhelm și Leopold, cardinalul Rauscher, contele Hartig, Dr. Polonsky și episcopul Șaguna. Senatorul Mocioni a votat pentru propunerea minorității, iar Petrino pentru a majorității.

Arhiducele *Rainer* mulțumește acum senatorilor pentru munca săvârșită și în numele Împăratului declară de închisă sesiunea, comunicând senatorilor, că în 29 Septembrie, la orele 12, Împăratul va primi în audiență de adto pe toți membri senatului. S'au și prezentat toți în fața Împăratului, care le-a mulțumit pentru zelul și perseverența cu care au deslegat o problemă grea. Va studia propunerile senatului și va da rezoluțiunea în timpul cel mai scurt. Așteaptă însă, ca rezoluțiunile sale să fie întimpinate cu binevoitoare preventie, bunele sale intențiuni cu recunoștință mulțumitoare, și începutul popularelor instituțiuni cu sprijin puternic. „Călătoriți în pace, — încheie Împăratul, — și fiți încredințați de bunăvoința Împăratului D-voastre“. — Și senatorii au plecat la vetrele lor.

*

Aceasta a fost activitatea celor trei senatori români, — *Șaguna, Mocioni și Petrino*, — pe cari i-am avut la anul 1860 în senatul imperial înmulțit dela Viena, activitate, cu care cei de acasă au fost foarte mulțumiți, pentru că încă în cursul ședințelor senatului au primit toți trei multe adrese de mulțumire și felicitare, iar la sosirea lor acasă li s'a făcut primire sgomotoasă și pompoasă, mai ales lui *Șaguna*, în Sibiu. Am schițat pe scurt aici activitatea lor, dar cine dorește să o cunoască în mod mai amănunțit, nu are decât să cetească „*Cartea de Aur*“ vol. II., unde la paginile 6—88 va găsi publicate în întregime, după notele stenografice, toate vorbirile rostite în senat din partea senatorilor români, precum și declarațiunile făcute în chestia de naționalitate de senatori de alt neam și va găsi publicate acolo și cele două propuneri făcute Împăratului în privința *organizării politice a monarhiei*, care, de altcum, a și urmat în curând, prin publicarea, — la 20 Octombrie 1860, — a „*Diplomei împărătești, pentru regularea raporturilor interne de drept public în Monarhie*“, — despre care vom scrie cu altă ocaziune.

Pustiu.

*Un ritm inveninat de nostalgii
Cădelnițează monoton pe-aproape,
Și zărilor cu falduri sinilii
Stau gata, toată 'ntinderea s'o 'ngroape.*

*Copacii : gravi străjeri ai unui drum,
Cu sulițe gata de bătae,
Par împetriți de-un veac cum stau acum,
De parcă nu'i bătu nici vânt, nici ploae !*

*Și drumul, obosit de umblet lung,
S'a așternut pe un pripor departe,
Tot merg spre el și nu pot să'l ajung...
Potop de străji, de el, mă mai desparte !*

*Trec singur prin venin de nostalgii,
Trec singur pustii tot mai pustii
Și nimeni nu mă 'ntreabă 'n drumul meu
Dece alerg și mă sfâșiu mereu !*

*Trec singur prin nostalgicul venin,
Cum trece pe-orice drum orice strein ;
Monotonia cade grea, mai grea, pe-aproape
Și falduri sinilii, stau ca s'o 'ngroape.*

AL. NEGURĂ

Serisori vechi

comunicate de **Axente Banciu.**

Baronul Basilio Ladislau Popp către Iacob Mureșianu.

(Urmare și sfârșit.)

Prea onorate Domnule.

Nu știu înștiințatu-v'au cineva ori ba că cine sunt candidații Românilor în Comitatele Dobâca, Szolnok și Alba de Jos, că să-i puteți face cunoscâți publicului român, taca că vi-i fac eu cunoscâți:

În Dobâca: Admînist. Buteanu, judele prim Boheștel și Ases. Șipotariu.

În Szolnok: Vicepreșed. Popp, jud. prim Manu, Supr. Cap. Boheștel, Canon. Bilșiu.

În Alba inf.: Axente, Dr. Maior, Cipariu, Dr. Kadariu, Dem. Boer și Munteanu Div.

La Cetatea de baltă și la Hunedoara am scris ca să Vă înștiințeze dacă vor desemna și ei pe Candidații lor; ar putea să Dă înștiințeze și Românii din Sasime, că ei mai eu siguranță țai pot desemna oamenii lor. La Făgăraș, după cum știu eu, se vor alege: Branu, Aldulia și Pușcariu. La Szeliste: Hania și Dr. Tineu. La Nokrteh: Bologa; la Alba de Jos nu la Hidvég ci la Burgistin: Romanu.

Una am de observat, — să vorbești cu D. Barifșu și Munteanu, — eu știu de sigur că aceștia ambdoi vor fi denumiți de Regaliști — noi nu prea avem oameni de Regaliști, — dacă dânsii se vor alege de Regaliști, atunci noi pierdem două voturi, cel puțin până atunci până ce se vor denumi alți 2 Regaliști în locul lor; uesi dară vorbește cu ei, nu vor fi gata spre a se lăsa de candidatura de Deputați ca să rămână Regaliști, — eu stau bun că ei se vor de numi de Regaliști. — afară de ei deocamdată numai cei 4 Episcopi și Popasu și Dr. Vasics, — no acuma dacă Barifșu și Munteanu se aleg ca Deputați apoi

cu 2 ne împușnăm, — spune-le că va fi în interesul nostru dacă ei vor face loc la alții. D. Barțiu să nu se teamă că și ca Regalul își va putea desfășura toate cum îi va plăcea.

Te rog a mă înștiința în cauza aceasta numai de cât, ca să putem face dispozițiile trebuincioase.

Cu deosebită stimă sum Al Diale

9/6 1868.

Sincer onorator

(ss) V. POPP.

Prea onorate Doamnă.

Încă în preseara anului nou îmi însemnasem cugetele cari într-adevăr mă impresurase în acea seară, ca să le pun apoi în ordine cronologică, nu după cum mi-au umblat atunci prin cap, — și să Vi le trimit ca să le dați loc în Gazeta, — de atunci până astăzi nu avui timp de a mă apuca de acest lucru, astăzi mai răsuflu și așa îi trimit ce putui înșira, apromițând că cât de curând voi trimite și continuarea și finea rugându-Te amicește ca: „decumva cugești că astfel de cugete vor fi de ceva interes pentru publicul cetitor“, să binevoiești a le da loc în unul din numerii cei mai de aproape a Gazetel.

Non. Resignațiunea lui Hayn e faptă nu vorbă, — lucru însă după cum știi atârână și dela R.

Balul juriștilor din Clușiu (pe 28/4) s'a oprit pentru purtarea lor inumană față cu Corpul ofițirilor, în Comitet, etc.

De almintreie cu distincție onoare sum Al P. O. Dvoastră

28/1 1868.

Sincer onorator

(ss) V. POPP

upreșed. gub.

Prea onorate Doamnă.

Aci alăturat îmi iau voie a Dă trimite continuațiunea la cele de mai înainte cu acea rugare ca să binevoiești a le da loc acestor cugete fugitive în Gazeta, — cei cari sunt atinși, vor pricepe că de ei e vorba, dară ca să-i poată cunoaște alții cari nu știu de lucru, nu se poate prin urmare nu se pot afla vătămași — în afară.

Cu distincție stimă sum Al Dvoastră

26/14 Ian. 1868.

Sincer onorator

(ss) V. POPP

upreș. gub.

Prea onorate Doamnă.

Cu mare neceș mi-am putut rumpe atâta timp, ca să-mi mai pun odată pe hârtie cele ce am simțit la cettrea articuluini necălit din Concordia, — nici atâta timp nu am avut să recetese ce am scris, de ua

lipsi undeva vreun cuvânt etc. fi bun îndreaptă. — La urmă să se pună semnul x. y. z, ca la celalalt.

De almintreună cu distincță stimă sum Al O. D-tale

24/11 1887.

Sincer onorator

(ss) POPP
președ. gub.

Preaștimată Domnule.

Al bunătate a da loc în Gazeta, dacă se poate în numărul cel mai de aproape, la aci acelușe observațiunî. Nu am putut să tac, că prea sofistic se arată D. „x—y“. Eu nu știu cine e, dar' nici că e de lipsă, pentrucă eu am de a face cu lucrul nu cu persoanele. Dumnealut se vede a crede că/ne va îmbăta cu apă.

Cu distincță stimă Al p. S. D-tale

Sincer onorator

(ss) LAD. BAS, BR. POPP.

Notă: Lipsește data.

Prea stimată Domnule,

Cred că U'a interesa a ști — și poate veți face cunoscut și publicului cețitor a Gazetei că ieri a ajuns Consil. de curte Bologa și Consil. gub. Măcelariu, iară astăst eu — la Sibiu pentru de a fi de față la ședința Comitetului ce se va ținea mâne și poate și poimăne — sperăm că vom putea face ca să pornească odată foata Asociațiunei.

Despre fundațiunile făcute de fericeitul în Dnul Metr. Siuluștu vei fi auzit — înmormântarea a fost imozantă, daună numai că nu l-au îmbalsamat și ținut mai mult timp, ca să fi putut veni din toate părțile româniei la îngropăciune.

Cu distincță stimă sum Al P. O. D-tale

Sincer onorator

(ss) L. B. POPP

Sibiu 16/ 4 Sept. 1887.

Prea stimată Domnule Director.

Pe lângă toate că din Gazeta Nr. 64 am văzut că al corespondinte în Cluștu care-ți referență despre lucrările adunării gen., a Asoc. trans. rom., prin urmare îți va referi și despre soarta ofertului D-tale sub-șternut Adunării gen., prin mine, totuși euget, că-mi fac datoria când îți fac cunoscut și eu pre scurt, cumcă oferta s'a primit, înainte însă de a se pune în lucrare vei fi provocat a da nișcatva deslușiri — în privința modalității punerii în lucrare sau a Dureșifh-rungului? Ghița s'a rupt, atâta încă destul deocamdată, ai învins!

Descrierea decurgerii adunării gen. în Cluștu erez că o vei fi primit din altă parte, atâta-ți spun și eu că românii au secerat onoarea cu purtarea lor în toată privința. Alegerea Președintelui și președ.

să-mi fie iertat a o numi o victorie a mai multor principii cari nu e de lipsă a fi le înșira Dtale, se poate lua și ca o victorie a politicei partidei sincer naționale l.

În zădar am căutat în gazete se văd când am ajuns în Brașov și când am plecat de acolo și încătrău m'am dus; înzădar am căuta să văz când am ajuns la Clușiu etc., că nu am aflat nimica, — ai noștri nu se interesează de bărbații lor ca alte națiuni, — nesocoțința bărbaților proprii slăbește vaza lor, slăbind aceea își perd din influință la locurile înalte, acesta apoi e cu mai multă scădere pentru totul decât pentru respectivul — amoearea către nașune-mi, nu ambițiunea nicei egoismul, — cari vișuri nu le cunose de fel — mi-au dictat aceste observațiuni, pe cari te rog prefinește în venitor a nu le lăsa din vedere.

Ca nou alesul Președinte ureau ca cea dintâi sesiune a Comitetului Asociașunii să se fină sub presidul meu, cu care ocaziune îmi voui desfășura și programul.

Cu distincță stimă sum al Dtale

Oarda (lângă Belgrad.) 30/8

Sincer onorator
(ss) *Ladisl. B. POPP*

Notă: Datează din 30 August 1867.

Prea stimat Domnule.

Cu mâna slăbită-ți scriu, că mi cam rău, m'am răcit, — prin urmare multe nu-ți voui scrie. Am numai una rugare, să binevoiești adevă a da loc în coloanele gazetei la ael alăturată „mulțumită“. Am ales calea aceasta, pentrucă mi-e cu neputință a scrie la toți cari m'au onorat cu felicitările lor! Într'adevăr nu știu ce a fost, că din toate părșile au venit gratulașunile, poate pentrucă, s'a lășit vestea că m'a pensionat! S'ar vîdea dară că publicul român m'ar vedea mai bucuos aierea și nu în Pesta — ce zici Domnule? — eu încă nu știu unde ar fi mai bine — va fi cum va prea Dzeu! Până acuma nu s'a făcut nimica — de făcut se poate face încă că nu e târziu!

Cu pleacăciune sum Al Dtale

Pesta 18/1 1869.

Sincer stîmător
(ss) *L. B. POPP*

Christos a înviat!

Îți mulțămesc mult stimat Domnule din adâncul inimei mele pentru optările cele sincere și mie mult prefuite ce auși bunătatea a mi le esprima în prefuita-ți scrisoare din 20 l. e. din ocaziunea învierii Domnului! Primiți și din parte-mi cele mai cordiale urări ca Mântuitorul lumii să vă mântulască de tot răul, de toată supărarea și întristarea.

Ce se ține de optarea Diale cea de însemnătate de tot mare „ca adevă să putem serba cât mai curând și serbătoarea reinvierii drepturilor noastre politice naț. etc.“ această optare mă tem, — că nu se va putea împlini; poate că eu sum pesimist, poate că sum pusilanim, dară-ți mărturisesc că nu am speranță să reușim, îți voi spune di ce: Cu puterea să scoatem ceva la cale nu e vorba, știu că la această nu cugetă nici un român cu mintea întreagă. Prin ajutor din afară, prin deslegarea ceastunei orientale? Eu zic că încă nu. Cine ne va încresta pe noi dacă văd că frații noștri, domnii destinelor proprii, nu sunt în stare a se consolida și a forma statul cum cere venitorul și existența lor, — vor zice că suntem unfähig de a ne guverna noi înșine.

Cu ajutorul națiunilor conlocuitoare cari asemenea sunt asuprite ca noi? Cari sunt acele? Sârbii? Ei au privilegiu, pe acelea-și razimă pretenșiunile lor cari merg până acolo de ureau ca și *Banatul* să fie a lor, să fie sârbesc, — eștia trag numai la oala lor. — Slovacii și Rutenii? eștia sunt *nimea*, poți număra pe degete bărbații inteligenți din sânul lor cari mai au curaj a se lupta pentru drepturi naționale, — Germanii? eștia-s cosmopoliti, ce le trebuie lor drepturi naționale, ei sunt mulțămiiși dacă pot aduna avere, prin avere sunt în stare a nu se lăsa a se asupri prin nimene — existența lor națională e asigurată prin cultura lor și avere.

Cu ajutorul națiunilor dincolo de Laita? Sâraci de noi dacă vom aștepta după ajutor dela acesta! — Politicii noștri cei tineri se iau acuma cu pălăria a mână după boemi, moravi, slovaci, croați etc. ca să-i cheme într'ajutorul nostru! Provoacă pe tot natul român ca să se unească cu aceste națiuni și să se lupte laolaltă pentru a se avânta la independență! Sâractii! Ei cugetă că tot ce selipește e aur, firește ca copiii! Nu au fost sâractii în lume, nu știu părerile oamenilor conducători, cugetă că ce se scrie în jurnale acele toate sunt așa! Și vai cum se înșală! Boemii, galițianii, slovenii, croații etc. toți sunt apărătorii *individualităților istorice! Istorice!* Pe această-și întemeiază pretenșiunile lor! Unde vom ieși noi cu acest principiu? Provinciile mai sus înșirate nici unadată nu vor sprijini pretenșiunile românilor față cu maghiarii, pentru că ele ca individualități istorice ureau singure să facă așa cu celelalte naționalități — cari nu sunt individ. istorice — cum fac maghiarii cu națiunile din Ungaria.

Strossmayer trece de un om foarte liberal, în 1860 fiind la ver-stärkter Reichsrath — auzind de numele lui, l-am cercetat și eu, la conversarea cea dintâi ne-am înțeles foarte bine laolaltă — națiunile cele mai mici și asuprite să se înțeleagă laolaltă și (în sensul diplomei din 20/10 1860) să-și asigure independența și existența!

A trecut câteva luni, mai convenim odată laolaltă, continuăm, — omul meu de tot altul în ceea ce ne privta pe noi! — Ei Domnule zise el cătră mine starea și puseștiunea Dlor voastre e alta, Dvoastră nu faceți individualitate istorică etc. Îți poți închitpui cum m'a opărit, —

am gătat eu ei — vezi așa sunt toți cari cred, că ei sunt individualitate istorică! Și apoi dela aceștia să așteptăm mântuirea! Până-l lumea nu!

Ți-aș mai putea înșira de aceste, dară trec la alt obiect.

E adevărat că răspunsul meu la preleccióniunile Federațiunii e cam lung, — îți cer indulgența — și aceea recunosc că fanfaronul acela nu ar merita să pierd atâta vorbă cu ei, însă mi-am propus a-l arăta că ce om fără sistem e, cum ști arunca în public rodomontade cari în sine nu au nici una măduvă etc. le trebuie și lor lecțiune — cu toate că nu am speranța să se îndrepte — că sunt peste măsură aroganți și îngâmfaji, cugetă că numai ei sunt chemați a ferici națiunea.

Apoi trebuie să considerăm și aceea că de nu le vom mai da peste degete, tot mai departe merg, tot mai obraznici se fac, așa cât în urmă nici că vor să mai auză de alții decât numai ei și ticăloșii câștăv cari vânează plăcerea și grația lor ca să fie lăudați și glorificați de ei, de niște măgari încălțați, cari încă nu s'au lovit nici unadată de părete cu nasul să vază că vorbele pot trece și prin păreși și pedeci, dară când vii la faptă vezi că pedecile trebuie să le încunjuri, nu poți să le ignorezi!

Ei strigă tot mereu în contra regimului și a maghiarilor, îi înstreinează de tot de cătră noi, — batjocuresc și mânjese pe românii cari ar mai avea trecere la ei (la maghiari), eu cari s'ar putea înțelege în multe lucruri, dară așa nu au credit — prin urmare una apropiere de regim și maghiari nu e cu putință! — Dacă nu e cu putință unde e putința de a schimba starea lucrurilor de astăzi?

Nu e nici un român care să fie mulțămît cu starea lucrurilor de astăzi, e lucru patriotic și demn de toată lauda a combate dară starea lucrurilor de astăzi, — dară nu e patriotic și cu scop în loc de a cerca să mijlocești schimbarea prin aceia cari sunt chemați a o face, a-i face pe aceștia hoști, tâlhari etc. și a refuge la oameni cari nu sunt în stare și nu au voie a ne ajuta! — Și vezi așa fac tinerii noștri, — așa fac unii și din bărbații noștri! Unde vom ajunge?

Fratele Iacob din Sibiu mi-a cocoloșit Apelul meu, eu i l-am trimis să-l tipărească numai decât, el însă se vede că au *tământat* (?), și încă nici până astăzi nu l-a tipărit. l-am scris astăzi să ți-l trimită. Domniei tale să-l tipărești în Gazeta și să-l tipărească Barișiu și în „Transilvania“. Te rog dacă-l vei primi dă-i loc în Gazeta și dacă vei afla de lipsă mai vâraște unde se va potrive: directă amintire de una *academie*, că eu mai mult m'am pus pe terenul Asociațiunii. Fii bun tipărește exemplare mai multe și trimite pe la orașe și sate mai mari unde nu sunt prenumerații de ai Gazetei ca să se lăsească mai tare acelu apeli, că într'adevăr ne periclitează Asociațiunea acești fanfaroni! — Spesele ce vor fi le votu refuz eu cu mulțămîtă. Au subseris aici cu sutele pentru teatru și nu au dat nimic nici un crucer, numai ca să amăgească pe cei din provincete să dea ei mai mult. — Scrietani cum se cade.

Aci alătur foile din urmă din reflexiunile mele, ai bunătate a le da loc în coloanele Gazetei că nu meritează șarlatanii de aici să fie cruțați.

Bu voui sprijini idea înființării unei academii din toate puterile, sum de acord în toate cele ce-mi scrii pentru înaintarea acestei cauze, euget însă a fi bine așteptat să vedem ce va face Comitetul din Sibiu, — apoi a pune la cale cele trebuincioase va fi după părerea mea numai Adunarea gen. a Asociațiunei chemată și competentă pentrucă alt organ național — neconfesional, nu avem. Pentru adunare să pregătim proiectu ca acolo să fie gata și să se pună numai în lucrare! — Ne vom mai înțelege! Bine că a ajuns lucru la atâta, de nu era (indescifrabil) eu teatru, poate mai durmiam.

Cu distinctă stimă sum Al p. o. Dtale

24/IV 1870.

Sincer onorator
(ss) L. B. Popp.

Prea stimată Domnule.

Când am cetit că Congresul rom. catol. a decis a estinde puterea Statutului lor de autonomie (încă la propunerea unui gr. catol.) și peste biserica gr. catol. (română) a început a ferbe sângele în mine, — văzând câtă blăstămăție zace în Sf. Părinți, mir nichts dir nichts ureau să-și supună lor și biserica noastră, că națiunea și-a făcut-o selavă — și numai decât am început a eugeta despre ceea ce ar fi de făcut ca să împiedecăm o astfel de calamitate dela biserica noastră, și, am venit la ideia că numai una conferință numeroasă și o demonstrațiune grandioasă în contra acelu conelus va putea fi în stare a mijloei de-negarea sancționării acelu conelus.

Deci mă și pusei la masă și precum mi-a curs din peană am compus Apelul de și-l alătur aci și pe care te rog a-l publica în cel mai de aproape număr al Gazetei și încă de se poate în frunte — înainte însă de a-l da sub presă, te rog împărtășește-l și Dlui G. Bariftu și ambii fiți buni și-l coregați unde s'a ivit ceva eroare, că am scris în fugă și necăjit și nu mi-a mai venit odihna sufletului ca să-l rumeg mai bine. În cursul ideilor însă și în esența lui mă rog a nu face nici o schimbare. Tot odată Dă rog a conlucra ca să participe cât de mulți la acea conferință.

Cu distinctă stimă sum Al p. s, Domniei tale

Pesta 23 Mart. 1871

Sincer onorator
(ss) L. B. Popp.

P. S. Sum reconvalescent, de 2 săptămâni nu am ieșit din casă, — sum însă în stare a mă ocupa și cu serioase.

Bu scrisoarea cătră G. Péchy numai Luni ori Duminecă o voui espeda de aici.

Oare nu ar fi mai bine pe a treia zi de Paști? Ar fi bine dacă s'ar pregăti un Memorand către Mătestate până atunci, ca să avem un proiect gata despre care să desbatem.

Mișcați toate pentru reeșire bună.

Prea onorate Domnule.

Știrile aci alăturate le-am fost scris încă în 20 l. c. și a doua zi era să le pun pe poștă una cu o comitivă, însă toate găttite de a se pune pe poștă au rămas în buzunarul meu schimbând în acea zi rocul de toate zilele, pe care nelmbrăcându-l până azi, au odihnit acele scrisori, — astăzi cu uimire am dat de ele. Comitivă de atunci o schimb prin aceasta, iară știrile despre 20/10 îi le trimit așa cum au fost, ca, dacă așli cu cale, să faci întrebunțare de ele, făcându-ți tot deodată cunoscut că azi mâne-ți voi trimitte ceva și despre „Patria“.

Ceea ce m'a îndemnat a rumpe iarăși tăcerea a fost atențiunea din partea Diale trimițându-mi programa gimnaziului a cărui sprrijntor și director ești. Trebuia mai de mult să-mi fac detoria, însă din mai multe cauze nu am putut, adecă ca să-ți mulțămese pentru atențiunea ce ai arătat către mine onorându-mă cu acela program, — multas gratias!

Cu Congresul nostru stăm rău, cu toate că Federațiunea, adecă Romanu vroid a defrage inițiativei mele din Aprile a. c. ținea întru nimica a serie „că guvernul și fără conferința belgrădană trebue să ne concedă, ne va concede ținerea Congresului“. Oare ce va mai zice acuma? ticăloșii!

Avem fôispán român în Karaștu! Ce mai român? Se pare că vreau să ne batjocurească prin astfel de denumiri, să arete cu degetul „fôispanu român“ beutor și cărțaș, după cum îl cunoaște lumea, mai mult nimica.

Cu adevărată stimă Al Diale

Pesta 27/X 1871.

plecat serv
(ss) L. B. Popp.

Prea onorate Domnule.

Nu știu ce țineți Dvoastră pe la Brașov despre „Patria“ — noi pe aici nu știm nimica sigur; lumea vorbește că guvernul ar fi sacrificat 20000 fl. pentru acest jurnal, el se laudă că e proprietatea unui Consorțiu de români inteligenți; nu știm care e adevărul, credem însă ambidoue la oaltă, numai numărul de 50 ne pare prea mult — nu putem tăcea, trebue să-l știm pe Olteanu să arete coloarea — pentru aceea am scris aci alăturatele observațiuni.

Te rog împărtășește-le cu D. Barțiu, — i-aș fi scris și Dui, dar nu știu pe acasă e ori ba! și dacă vești așli de lipsă și consult a le publica fii bun dă-le loc în Gazeta. Mai mult m'a îndemnat să scriu

acea împrejurare, că auz că lumea crede că și eu aș fi în acel con-
sortiu, ce nu e adevărat, nici că știu pe ureunul care s'ar ținea de
acel consortiu, proprie care ar sta în legătură cu „Patria” — unii
vorbesc de Romanu, cu privire la cele ce a împărțit el pe la Fă-
găraș etc. de sigur este că Episcopul Olteanu e un membru principal
acelei — elite.

Cu distinctă stimă Al Dtale

30/X 1871.

onorator
(ss) *L. B. Popp.*

BCU-Cluj / Central University Library Cluj

In slujbă nouă.

II. Alte fețe.

Diaconul Precupaș stăruise bine: nu trecea o Sâmbătă seara să nu se înfățișeze o pereche-două, chiar și patru, pentru cununie. Părintele Dumitru își și uitase să-și fiină făgăduiala, să încerce c'un leu mai mult pe miri, ori pe nănaș, — partea diaconului, — „după porunca vlădiciei, vremile fiind grele“. Bătrânul tresări în strană și-și trase capul înapoi, uitându-se de departe la banul ce i se puse în palmă după înfăta cununie: era vechia taxă.

Oțărât și amărit arunca printre gene priviri piezișe, spre preotul din altar, în vreme ce glasul îi scăzu, îi pieri, ca și când i l-ar fi supt adâncurile din el. Oamenii întoarseră capetele spre strană: când îi seca așa glasul în căutare, știu că diaconul e supărat. Noroc că nu mai erau decât două-trei irmoase și apostolul. La acesta din urmă i se legase și limba, încât cupintele eștră într'o torță fără strop de înțeles.

Băgă de seamă și părintele Dumitru că diaconul nu era în apele lui, dar nu-i trecu prin gând pricina. Când rămaseră singuri în biserică, Precupaș zise supărat și cu glas de înfruntare:

— M'ai potcovit, părintele!

— Cum? făcu Dumitru ca înțepat.

— Drept să-ți spun, n'as fi crezut.

Preotul tot nu înțelegea. Se gândea la slujba cununiei: poate l-a înșurat pe bătrân, a făcut slujba prea lungă? Cu ce l-a supărat?

Diaconul scoase din buzunar banul și l-l arătă.

— Tinarul preot se apăsase la obrăj.

— E adușinat; amuțit, diacon, zise el ruginat. Fîndcă vina întregă e a mea, nu te poți lăsa de pagubă. Să nu te supari, deci, dacă-ți dau dela mine doi lei în loc de unul. Și el întinse banii.

Dar Precupaș nu se grăbi să-i ia:

— Ce folos, părinte, că mă despăgubești așa. Trebuia să se facă lege cu întâia cununte din dulcele ăsta. De-acum va fi greu să mai înnoim.

— Ba nu va fi greu de loc, diece, — începu Dumitru cu însuflețire. O să dreg eu ce-am stricat, n'avea nici o grije. O să le spun la cei dintâi cari vor mai veni pentru cununte. Și am să vestesc chiar și aici, în biserică. Iar dela nănașii de azi o să scot eu însumi leul pe de-asupra. Crede-mă, îmi pare tare rău că am uitat! Dar nu ști dumneata ce-a fost pe capul meu în seara aceea! Erau și întâiele contracte pe cari le făceam și niște oameni ciudați... Dar, iată, de-acum al cuvântul meu: nu voiu uita. — Și-i strânse mâna bărbatului.

Diacul luă banti, se învioră puțin și zise:

— Da' să le spui că porunca-i dela vlăditeie.

— N'avea grije!

Precupaș nu era curajos din fire. Nici prea lacom nu era, astfel că, deși uneori îi părea că-și pierde ziua pe de-ajaba cu diecitul, se mulțumea cu ce-i dădeau creștinii. Câte-odată îi stătea pe limbă să ceară mai mult, — dar cuvântul nu se desprindea înafară, ci-i aluneca înlăuntru și-l înghițea. Pe urmă, poate și vreme de-un ceas, se lupta cu el însuși: bine-a făcut, rău a făcut? Poate-a făcut bine, necerând mai mult: nu-i cerșitor și are din ce trăi și fără diecit; apoi, pe oameni încă nu-i îmbulzesc banii: Poate-a făcut rău: munca lui încă trebuie răsplătită. Nu-i rămâne, uneori plugu' 'n brazdă, ori alt lucru abea început, pentru o înmormântare, pentru o sfeștante, pentru un maslu? Și creștinii nu-s ei chiar așa de năcăjiți.

Se lupta așa cu el însuși și tot înghițea la noduri. Numai c'un păhărel-două de rachiu izbutea să se liniștească deplin. — Plata puțină, da' vorba e că slujba-i îndată după a popii. Pe cine mai poștește crășmarul în odaia dinainte decât pe preot, pe învățători și pe Precupaș?

Părintele Dumitru se ținu acum de cuvânt. Cum era înștiințat că chiar în seara aceasta de Duminecă o să-i vină o pereche nouă, își făcu un nod în batistă. Peste zi îl pipăi de câteva ori. Nu era uituc de felul lui, dar atâtea înfățișeri nouă ale vieții îl izbeau în contactul necurmat cu oamenii, încât ușor ar fi putut uita. Dacă ar fi fost cel puțin mai stăpân pe simțurile lui! Dar o experiență nouă, o impresie nouă îi împărțea gândul în zece părți, iar simțirea avea rezonanțe adânci, neașteptate, la cea mai mică tresărire.

Peste zi pipăi, deci, nodul din batisă, iar seara, când perechea așteptată sosi într'adevăr, cu miri, cu părinți, cu martori, îi pofti pe toți înăuntru și începu:

— Dragii mei, înainte de a trece la cele rânduite pentru căsătorie, trebuie să vă spun că plata cantorului s'a sporit cu un leu. Mirele ori nănașul, cum se înțeleg dumnealor, după cununie îi dă diacului cu un leu mai mult. Asta-i rânduiala cea nouă și cred că este cu dreptate. Vremile sunt grele, prețul banilor, dumneavoastră îl știți. Apoi Precupaș e și un om de omenie, bun cântăreț și cu mare iscusință la cunoașterea tipicului. Se cuvine, deci, să nu se scumpească nime pentru un leu. Ce-i azi un leu?

— Nici un crișar, cinstitute părinte, nici un crișar! spuse chiar din fund, de lângă ușa, unul dintre martori, mișcându-se fără astâmpăr și cu fața plină de râs.

— Un crișar și nici atât! zimbi părintele miresei.

— Ei, vedeți! Nu i se dă, deci, diacului, un corn de țară. Am uitat să spun celor ce s'au cununat azi și, vedeți dumneastră, omul ține la datină, bună-rea, — dacă nu-l aduci aminte.

— Apoi da, cum am apucat din bătrâni, zise tatăl mirelui.

Părintele Dumitru se simți de-odată prins ca 'n laț. Primesc oamenii urcarea ori ba? Ce să știe alege din vorbele lor?

— Diața s'a scumpit, ce să mai spun, începu iar. Plățile au trebuit să crească la toți slujbașii, Acum, adevărat e că diacul are din ce trăi, dar, iarăși, cine-l poate sili să facă slujba pe de-ajaba?

— Păi, dacă dau toți, o să dăm și noi, părinte, zise tatăl miresei. Dreptatea-i așa: o slujbă se face la cununie pentru toată lumea, toți să plătească la fel.

— Toți o să plătească sporul pentru diac. Am să vestesc Duminecă și din ușile împărătești.

— Ce mai atâta vorbă pentru un leu! Oamenii vor plăti, vezi bine, zise martorul cel cu fața plină de râs, Haida mai de grabă să isprăvim, că mi s'a uscat gâtulejul.

Părintele Dumitru făcu bine punând chestia asta mai întâi. Mai târziu și-ar fi uitat iarăși de diacul.

Abea începu să descoase pe mire între patru ochi, — după poruncile și îndrumările Dreptului canonic, pe care nu-l putea uita oricât de mult vedea că nu se potrivește cu viața, și rămase adânc revoltat. Mirele acesta, unu' Visalon, un fecior bălan și sentin, cu ochii albaștri limpezi, cu trupul înalt, puternic, nu știa aproape nimic din credința creștinească.

La început n-ai nu bănuț să vrea poșă cu el, punându-
dseminea întrebări. Nu răspundea nimic la n-ai, ci străbăta
mereu cu bunătafe.

La a pâră întrebare Visalón început a rade:

— După cât văd, Sfința ta, vrei să mă treci prtu ig-
zămfn. Dă' nu se prinde!

— Cum?

— Nu se prinde! N'am umblat la școală, părintele!
Nu știu buchie.

Părintele Dumitru îl privi și se miră de nevinovăția
sinceră ce-l înunda fața.

— Rău, Visalóne, că n'ai umblat la școală! Dar ceea
ce te întreb eu trebuie să ști și fără școală. Fiecare creș-
știn trebuie să știe. Tu nu ești creștin?

— Doar n'oi fi iudov, zimbă tinărul urlaș.

— Ei bine, un creștin trebuie să știe adevărurile de
căpetente ale credinței sale, mai ales când vrea să treacă
pragul căsătoriei. În căsătorie omul are datorii creștinești
de împlini. Și cum le va împlini dacă nu le cunoaște?

Visalón își oprî în silă un căscat. Fața i se lungi și
ochii i se împătingeniră pe-o clipă.

— Păi, știm și noi câte ceva, zise el în silă.

— De pildă, ce ști? Cruce ști să-ți faci?

Visalón zimbă din nou.

— Ei, fă-ți, să te vad!

— Nu mi-l face de rușne? Cum să nu știu șfanta
cruce? Doar' nu-s iudov?

— Ascultă, finere, aici nu glumim. Nu ști nimic de
Dumnezeu în Troiță, de Dumnezeu-Fiul, de Mântuirea prfti
el. Nu ști zece porunci. Nu ști ocnași...

— Da' cum să nu știu, părinte! Adevărat că de când
am fost de-o seftoapă, tot la oi am crescut și, după ce
m'oi însura, tot după oi votu fi, da tot mă șfiri și noi câte
ceva. Sunt și printre păcurarii oamnei cărî cunosc cum să
se închite și mă învârtim și noi câte ceva dela ei. Ocnași,
câte vrei.

— Ei, de-o pildă! Spune Tatăl nostru!

Visalón se codi, se rușină, dar nu avu încărău, și
spuse rugăctunea Domnului dintr'o răsufare. „Cataestești-
părășășputereașmărtrea“ era un singur cuvânt, ca și atâtea
altele.

Părintele Dumitru răsufă măi ușurat.

— Și măi știu, părintele, zise Visalón învârtat acum.

— Ce măi ști?

— Știu rugăctunea când săi peste părău!

Dumitru îl privi ulmit.

— Da. Am învățat-o dela un păcurar bătrân. Nu-i vorba, e scurtă tare, — mai de temei e săritura ca vorba.

— Ce tot spul, măi băete?

— Apoi, așa, părințele! În crepatul zorilor păcurarul cel bătrân se apropia de-un părau și sărea de pe-un fărîm pe altul. Și la întâia săritură spunea: „Asta-i pentru tine — Doamne” și la a doua zicea: „Asta-i pentru mine — Doamne”. Și sărea părau până-i chica sudoarea de pe frunte. Și când avea păcate grele de ispășit căuta părau mai larg, cât trebuia să se opintească foarte pentru a-l putea sări. Și cu cât îmbătrânea era tot mai îngrijorat că slăbea din puteri și nu mai putea dovedi decât părătoșe mici. Și-mi zicea „Sari Visaloane până ești tânăr, c'am sărit și eu odată! Sari și pentru greșelile din anii bătrânețelor, să le spășești de-acum, că vine vremea când omul nu mai poate sări și lauda pe Dumnezeu. Și iată, dela păcurarul acela am învățat eu, părințele, rugăciunea asta. Și în crepatul zorilor, când nici rîndunica nu cîrpea încă, mă duceam cu mare voie bună la părau și-mi făceam oclnașile. Și sara, după ce se lăsau pe-o dungă păcurarii, eu cu moș Damian, ne strecuram de-așemenea la părau. Că nu toți dela țărălă făceau ca noi, ba unii ne și batjocoreau când ne prindea pe mine și pe bătrân.

Dumitru ascultă uitit. Ii părea că tînărul ăsta bălan e o arătare din vremile cele păgâne de demult. Poate era dintr'un neam care n'a pogorit încă din munte, dintre brașii mari, din tovărășia fiarelor. Se uita la Visalon și înțelegea că flăcăulul nu-i trece prin cap să glumească.

— Și spui că alți păcurari nu se închinau de loc?

— Cruce știau toți. Înainte de mîncare și de culcare, toți o măsurau și se închinau. Când eram mic de tot de nici de strungar nu eram bun, moș Mitrea m'a învățat și el o rugăciune, da' n'o spuneam decât în gând, cinstite părinte, că-mi părea mie că asta nu putea fi rugăciune.

— O mai ști? îl întrebă Dumitru. Era curios să audă rugăciunea aceea. I se părea că ascultându-l pe Visalon i se desvăluie o lume de-o sălbatică simplitate în credință, lume până la care nici bănuțala autorului Dreptului canonic n'a putut ajunge.

— O știi, cum nu. Imi zicea moș Mitrea: Măi băețș, mi-i miță de tine că crești așa fără nici o știință. Hăida și te-oiu învăța eu nește oclnași. Și începea:

„Tatăl nostru
În podu' vostu,
Fură prune
Și nu spune

Fură pere
Mărnițele
De-și umple traista cu ele.

Așa mă învăța, cinstite părinte. Și mai era unu' pri-pășit pela țără din alt sat. Asta știa Tatăl nostru figănește. Da eu unu' nu l-am putut învăța că vorbele erau tare șoade! Nu mai în minte decât atât:

Tala pala
Perlesta greșala
Tempopovisarla.

Părintele Dumitru se pierdu cu fire în gânduri risipite. Își uitase de cel ce așteptau afară, își uitase pentru ce era Visalon în casă. Îl cuprinsese o tristețe ce-i pătrundea ființa ca o negură deasă, rece. Se întreba: care poate fi viața morală a acestor oameni, când cunosc o singură rugăciune creștinească și o parodiază și pe aceasta? Care poate fi fondul religios al sufletului lor? Se ulia la Visalon, și după sănătatea mare ce-i murea în trupul urlaș, după sentințata ochilor și nevinovăția feței lui de copil, nu putea vede să fie întinat de păcate grele, de obiceiuri urâte. Părea a face dovadă de puritatea brazilor între cari a crescut. Dar' dacă e într'adevăr nevinovat, cum și-a putut păstra nevinovăția pe lângă așa de puține cunoștințe religioase? Sau nu este nici o legătură, nici o dependență a vieții morale de cunoștința adevărilor fundamentale? O să mă dumiresc mai bine când l'oi spovedi pe Visalon își spuse el într'un târziu, văzându-l pe flăcău neliniștit de tăcerea sa îndelungată, și aducându-și aminte pentru ce era în fața sa.

Începu să-i pună întrebări despre sloboda lui hotărâre la căsătorie, despre mireasă. Dar când ajunse aici, Visalon se roși tare, până după urechi, puse capul în pământ, și nu mai răspunse un singur cuvânt, iar când preotul îl slobozi, flăcăul, în loc să pornească spre ușe, voi să intre în dulapul cu arhiva parohială.

Părintele Dumitru rămase c'un zimbet luminos în față, zimbet care-i dădu curaj miresei ce intrase înfrică de îndelungata ședere aici a lui Visalon.

* * *

În aceeași seară părintele Dumitru fu răscolțit până în adâncuri și de o altă înfățișare a vieții din sufletul oamenilor pe care venise să-i păstorească. Nu mult după ce isprăvi hârtiile de cununie ale celor doi, îl intră în casă un om de vrâstă mijlocie, cu mustața rățezată scurt, cu privirile tari, aproape fixe. Venise singur și mare-i fu mi-

rarea lui Dumitru când românul îi spusese că vine pentru căsătorie.

— Dar, bine, bădăcule! Mireasă, martori, nimic?

— Sunt *văduoi* părinte. Nu mă grăbesc.

— Cum nu te grăbești?

— Cu scrisorile de bunăvoință și toate celelalte. Am făcut o prostie, n-o să mai fac și pe-a doua!

— Dar nu spuneai că vii pentru cununie?

— Pentru cununie vin, părinte. Da' vorba e că nu mă grăbesc. Vreau mai întâi să stau la sfat cu dumneata. Cine s'a izbit odată de pragul de sus, se teme și de cel de jos, părințele. Am luat-o odată cu repezeala și am dat de dracu'. Nu mai fac! Și românul clătină solemn din cap.

— Bine, bădăcule, să stăm de vorbă. Poștește șezi. Omul se lăasă cu grije pe marginea scaunului.

— De șapte ani sunt văduv, părinte. Poate mă ști, sînt Vasile Olariu, casa de pe ulița viilor cu nucul cel mare în curte. De șapte ani sunt văduv, și de doi ani mă tot frămînt cu mine însumi: Să mă însor, să nu mă însor? Cinci ani de văduvie gândul nu mi-a trecut prin cap. Da' de doi ani mă zbat, și nu mă pot lămuri.

— Ai întâlnit o femeie potrivită pentru dumneata?

Ochii mi i-am pus eu pe mai multe. Ba pot să zice că am și ales.

— Și pentru ce spui că numai de doi ani te paște gândul de-a te însura a doua oară?

— Rămăsesem înveninat de moartea. Cinci ani au trebuit să treacă până să-mi viu în fire. M'a fiert răposata, cât nu-ți pot spune eu dumitale. Ce-mi trebuia muere?

— Nu v'au rămas copii?

— Da' de unde! Poate veni blagoslovirea Domnului unde e sălaşul celui rău? Sunt încredințat acum, părinte, că n'a fost lucru curat. Mă și apucase ca un vârtej: într-o săptămână am ceru'o și-am făcut și nunta. Cine-a mai pomenit așa grabă? Și plîngea măicuța și se izbea cu capul de pereți: N'o lua Vasilică, n'o lua măicuță! Nu-i pentru tine. Asta are coastă de drac. N'am ascultat-o, părinte, și așa s'a nimerit: coastă de drac a avut.

— Ei, coastă de drac! Nu v'ați potrivit, asta e.

— Bă coastă, părințele! Imi spusese înainte măicuța, mi-au spus pe urmă și alții. Și tare mă tem să nu mai nimeresc una așa. Că sunt multe care au, da' vorba e că nu le poate cunoaște originea. Mai ales omul care se însoară, nu! De-aceea m'am gândit să vin să vorbesc cu

Sfinția ta. Măteuța a murit de mult, de inimă rea, din pricina celei dintâi. Și o rubedenie a mea, Stana Surduului, o femeie bătrână care știe ce-am pățit, mi-a spus: Du-te la popa și întreabă că trebuie să fie scris la cărțile cele sfinte după ce se cunoaște femeea cu coastă de drac.

Dumitru îl asculta c'un fel de înfiorare neplăcută. Privirea tare, tăioasă, aproape fixă, a românului nu se mai deslipea acum de pe fața lui, și părintele cerca s'o încunțare. Vedeă, simțea, că omul e grozav de serios. Nu era nebun?

— Nu-i scris la carte nimic, bădicule! Iacă, vorbe de oameni proști! Cum să se nască în lume om cu coastă de drac?

— Om nu, dar femeie! Par'că eu n'am pățit?

— Ai pățit! Ai nimerit o femeie rea, firetică, cu care nu te-ai putut înțelege. Asta e! Asta se mai întâmplă! De oameni răi și stricăți e plină lumea, — bărbați ca și femei.

— Una e răutatea și alta e necurăția. Necurăția vine din amestecul ghiavolului, știm noi.

— Ascultă, bădicule! Ceeace spui dumneata sunt vorbe și credințe deșarte. Bărbaful ca și femeea sunt făcuți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Cel necurat n'are nimic cu trupul omului, cum nu are nici cu sufletul lui. Ceeace spui dumneata e hulă și-i păcat. Dacă totuși vrei un sfat dela mine, trimite pe nevastă până la mine. E nevastă ori fată?

— Nevastă, părințele, șopti omul cu frică. Iși zicea: „dacă popa vrea s'o vadă pentru a-mi da un sfat, tot știe el ceva, numai nu vrea să-mi spună“. Și se cutremură la gândul că sunt într'adevăr femei cu coastă de drac.

Din privirea lui lucitoare preotul pricepu ceva din gândurile românului și zise:

— Nu pentru ce gândești dumneata vreau să stau de vorbă cu ea. Nici în cărțile sfinte, nici altundeva nu se află prostiile de carti te temi. Dar vreau să cunosc femeea. Când mi-o trimiți?

Românul se ridcase de pe scaun, își învârtea căciula în mână și tăcea.

— Dacă o bănuiești și Sfinția ta, n'o mai trimiți, răspunse omul într'un târziu, cu glas șuerător. Nu-mi mai trebuie. Nu m'a canont destul cea dintâi? Hehei! este cartea de care-mi spunea bătrâna! Bine-am făcut că am venit la Sfinția ta. Și, cu aceeași privire lucitoare în ochi, dădu seară bună și eși. De-afară părintele mai putu auzi: „Nu mai cad eu în vârtje“.

Dumitru rămase multă vreme pe gânduri. Chtpul lui Visalon și chtpul lui Dasilică de-acum, se amestecau mereu, părând că-i același om, cu două fețe, un exemplar dintre vechii primitivi ai pământului, rămași, ca prin minune, până'n zilele aceste. Și se întreba: astfel de oameni, cum vor înțelege subtilitatea dogmelor, a vecintelor adevăruri? De sigur, nu sunt toți ca aceștia doi, dar ființa lor între ceilalți, nu era un îndemn hotărâtor să se coboare bine pe pământ în propovedaniile, în învățăturile lui? Și-i păru mai grea ca nici odată slujba în care intrase...

I. AGÂRBICEANU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Magna Mors....

Inimă, tu, țară mândră și bogată în comori
De-ale tale daruri tbate singură te înfiori,
Căci de n'ai decât chitara tânguioasă și sonoră
Ai atâtea zeci de inimi, ce te-ascultă și te-adoră,
Ce, de plângi, cu tine-alături varsă lacrimi de milă
Și îți sorb cu duioșie vers de vers, filă de filă,
Iar în nopți de veghe dulce, lângă cântecele tale
Până 'n trista ta chilie își fac gândurilor cale
Și te văd, nopți lungi de veghe, înșirând din versuri clare
În magia fără seamăn, salbe de mărgăritare...
Dragă suflet, sfânt e darul, care ție ți s'a dat
Și cu el chiar decât regii ești mai mândru și bogat,
Căci pe când de-o lume 'ntreagă, care-a fost, cine mai știe,
Tu de-a pururea, ca astăzi, vei trăi o veșnicie
Veacurilor povestindu-ți toată slava vieții tale
De norocul ți-a fost parte sau ți-e parte neagra jale...

.....
O, ce dulce-ar fi magia versului și a cântării
Dacă arta-ar fi beția de-o clipită-a inspirării
Dacă tu poet nostalgic cu priviri țesute 'n visuri
Ar fi doar diapasonul de regrete și surisuri
Receptorul visurilor ce se țes în alte stele
Veci de veci neimplinite și deșarte ca și ele...
Vai, dar arta nu-i beția de-o clipită a cântării
Și ce-amară e magia versului și-a — inspirării!
E-o năprasnică 'nceleștare între zeul mut din tine
Și cuvântul, sdranța veche, să-l îmbraci să-i stee bine....
Ce tiran e sfinxul care-și mână sângele prin tine
Și-ți vrăjește mii de visuri, feerii, minciuni divine,

Mii de doruri arse lacom în ființa ta întreagă,
Mii de lumi precipitate într'o biată zi pribeagă
Și 'ntr'o clipă de iubire toată vraja veșniciei...!
Câți n'au încercat prin veacuri, în vârtejul nebuniei,
Să cuprindă în magia versului minunea mare
Toată lumea loș din suflet cu cereasca ei splendoare...
Câți au prins în vers fiorul dragostei ce plânge 'n tine? !
Care verb toată 'mbătărea fericirii care vine?!...
Setea arzătoare care nemiloasă 'n drum ne mână,
Amăgirea și speranța ce pe toate e stăpână?!...

...
Iar decorul cu risipă, de frumseți și feerie
Și pe care și-l gătiră zeei darnici numai ție
E-o pustie zi de toamnă, este sufletu-ți bolnav,
Visurilor ne 'mplinite și-amăgirii vecinic sclav...
Strop din ceruri frânt în tina drumurilor nemiloase
Floare fragedă și-orfană într'o glastră 'ntunecoasă...
Harmonică tânguita 'n curți pustii 'n amurg de seară
Ea primește-un ban, de milă, aruncat pe geam afară...

Dar și cântul de-o clipită își încetinează plânsul.
Bruma toamnei se coboară peste lanuri, peste dânsul,
Greeraș-poet sărmanul — amurjit în zi de toamnă,
Căci în lume peste toate, peste toate moartea-i doamnă,
Peste versuri mohorâte depe file 'ngălbenite,
Peste răs și suferințe, peste visuri ne 'mplinite.

*

Vezi, și-am spus povestea 'ntreagă, care-o am de ani întregi
Moștenire mi-o lăsară mulți stihuitori pribegi,
De-a lor soartă azi, nu-i vreme să gândești cu indignare,
Că viața lor întreagă e o tristă sărbătoare,
Ci plecându-te pe filă, soarbe versul înșirat,
Nu 'ntreba dacă vre-odată lacrimile-mi l-au udat,
Ci în nopți de veghe dulcea, fă-ți tu gândurilor cale,
Până 'n frista mea chilie și în versurile tale
Lasă-mă să-mi duc viața precum tu mi-o 'nchipuești...
Și viața mea întreagă cum vrei tu să mi-o trăești!...

OVIDIU HULEA.

Cultul competenței și organizarea elitelor sociale.

Problema competenței își găsește o formulă superioară în ceea ce noi am numit cultul competenței. Cultul competenței este un aspect de soluție — un document al competenței realizate sau în curs de realizare.

Cultul este un fenomen al vieții interioare, dar și o formă a vieții active, a vieții în perpetuă evoluție creatoare.

Cultul creștin, de pildă, este introspecțiune, experiență lăuntrică, vizuire a nevăzutului, căutare în misterul esențelor, absorbire în plenitudinea dumnezeirii, dar el este și acțiune, creațiune pozitivă, fenomen accesibil analizei simjurilor, cu un cuvânt protecțiune în afară a sensibilității mistice.

Cultul frumosului este permanentizarea unei sensibilități care se adâncește lăuntric și intens, ca să se exteriorizeze pe cât mai integral în creațiuni vibrante de viață superioară, pline de realitatea perfecțiunii întrezărite și trăite în profunzimile iluminate ale contemplației interioare.

Cultul erotismului este, de asemenea, un fapt al vieții lăuntrice, al acelui entuziasm spiritual care se numește *admirație*, și al acelei conștiințe a valorii și meritului care se numește *recunoștință*, dar și un fapt al vieții vizibile, o *atitudine*, un *gest*, o *conduită*, un *exemplu*, o *realizare palpabilă*.

Simți întotdeauna, ca să trăiești celace simți. Te cobori în adâncurile tainice ale mării ca să eulegi mărgăritarul, dar ca să împodobești cu frumusețea lui chipul vieții din afară.

Contempli misterul divinității în tine sau în natura înconjurătoare, dar în vederea unei activități tangibile și efective, ca să fii și tu bun, curat și drept ca Dumnezeu, ca să realizezi idealitatea Lui în ființa ta.

Contemplația adevărată, prin definiție, nu poate fi pasivă. Cultul adevărat, sincer, nu poate fi simplu retoric, pentru că în chip esențial el este o activitate.

Ca să ne exemplifice perfecțiunea spre care trebuie să aspire specia umană, dumnezeirea s'a întrupat. Cuvântul a depășit realitate vizibilă, desăvârșirea a trăit aievea între noi și noi „am văzut slava ei” (Ioan I, 14).

Prin urmare „cultul” are un aspect mistic și un aspect fenomenal. El este intern și extern. El este introspectiv și pozitiv. El este conștiință de conștiință și un act de creațiune; el este aspirație către ideal și realizare de ideal, el este vis și vizașă, cu un cuvânt, el este expresia sintetică a personalității și prin urmare, expresia forței creatoare a spiritului care însuflețește această personalitate.

Cine nu are cultul perfecțiunii nu se poate perfecționa. Căci a avea cult pentru ceva înseamnă, a fi în primul rând conștient de valoarea aceluia lucru; iar conștiința valorii unui lucru pune în funcțiune imediat misterioasele puteri ale acelei pasiuni pe care nimic și nimeni n'o poate reduce și înfrumiga care este iubirea. Cultul așa dar este conștiința valorii și este iubire.

Dar a iubi ceva pentru că ești conștient de valoarea lui, înseamnă, de bună seamă, a face anumite eforturi pentru a realiza și a universaliza, pentru a face simpatie și popular ceea ce iubești tu, adică ceea ce prețuiești tu. Cultul implică, deci, propaganda, apostolatul, misionarismul. Dar apostolatul, corelativ cultului, nu are succes, nu impune, nu cucereste, nu face prozeliti decât dacă el este sincer; adică dacă este experimental, dacă face parte din însăși esența personalității tale, dacă el constituie substratul de inspirație și creațiune al propriei tale activități.

Prin urmare, cultul înseamnă conformitatea vieții tale personale cu idealul cărui tu l-ai închinat acest cult.

Absența acestei conformități, aceste consecvențe, este dovada irealității cultului și are ca urmare ineficiența propagandei, oricât ar fi aceasta de superioară din punct de vedere retoric.

Cultul este și la temetul culturii, dar el este și un rod al ei.

Ca să înflorească și ca să rodească în lume un ideal, trebuie să-l cultui mai întâi cu toată râvna sufletului tău. Adică să-l fixezi în conștiința ta ca o valoare supremă, centrală, dominantă, să-i dăruiești toată căldura iubirii tale pasionate, pentru că el să înflorească și să rodească în lumea din afară din prisosurile speranțelor tale exaltate până la cel mai liric entuziasm, de lumina și căldura iubirii tale osârduitoare:

A avea un cult înseamnă deci a cultiva și a fructifica un ideal. Iar pentru a face cultură și fructificare de idealuri, trebuie să iubești idealul, adică să-l prețuiești.

Și ca să fi capabil de a prețui, de a iubi, de a cultiva și a fructifica un ideal, trebuie să rămâi în permanență în contact cu izvorul cel necușt de idealitate și perfecțiune care este Dumnezeu.

Credința în Dumnezeu și iubirea perfecțiunii Lui absolute, constituie alimentul idealismului uman, adică însăși esența culturii care este *cultură*.

Cultură fără cultul unui ideal superior nu se poate concepe. Cultul idealului este deci esența culturii. Și de oarece noi nu cunoaștem alt ideal care să depășească în perfecțiune și valabilitate absolută, idealul Dumnezeirii, vom afirma că esența culturii este cultul perfecțiunii divine, adică conștiința perfecțiunii divine, iubirea ei, cultivarea și fructificarea ei în personalitatea omenească.

Prin urmare, apostolatul culturii, este apostolatul perfecțiunii divine prin oameni și pentru oameni. Dela Mântuitorul încoace, acest apostolat își lărgeste din ce în ce mai mult perspectivele lui de universalizare, adică de biruință integrală în conștiința speciei umane.

Cultura fără Dumnezeu e sau o minciună sau un nou-senz.

În lumina acestor câteva inducțiuni desfăcute din analiza sumară a esenței cultului și culturii, vom încerca acum să fixez și să interpretez într'o serie de sugestii, esența *culturii competenței* și să scot în evidență caracterul lui de imperativ categoric pentru *organizarea elitelor sociale*.

* * *

Cu câțiva ani, înainte de război, analistul și interpretul de mare talent al deosebitelor aspecte ale culturii, care era *E. Faguet*, a publicat o carte senzațională: „*Cultura incompetenței*“.

Titlul ei evident paradoxal, a avut asupra opiniei publice efectul unui curent rece scăpat din ghețarii Himalaiei, în căldura de cuptor a unei țări tropicale. Oamenii deprinși până atunci, cu febra sufocantă a unei vieți de frenetică iresponsabilitate, și-au adus aminte, că sunt în lume adevăruri și că sunt și conștiințe care nu se sperie de minciună și iluzii, după cum nu există numai soare, ei și norii de săpadă în vâsduhul fără de hotar și că dacă soarele nu îngheață din pricina zăpezilor povârnite pe culmi, nici ghețarii nu se topesc tocmai așa de repede din pricina soarelui care-i sfredelește fără preget cu săgețile lui de foc.

Se deschidea, prin această lucrare a lui Faguet, un proces mare, cu consecințe incalculabile pentru noua orientare a vieții noastre sociale.

Procesul intentat democrației moderne, era justificat prin câteva serioase și documentate constatări: întâi: incompetența dublată de impertinență și triplată de iresponsabilitate elimină din viața socială și face improductive adevăratele valori.

Opinia publică, care trebuie să fie mai ales o opinie morală intransigentă, părea a fi fost cufundată în letargie. Indiferentismul ei era suspect. Părea a fi o conveniență și o complicitate.

De aci concluzia, perfect logică, toată lumea trăiește și se complăce în cultul incompetenței, adică se desfață cu sportul mediocrității

agresive și acaparatoare și privește încântată la nulitatea care ia cu asalt, sau se jurîșează prudent în diferitele posturi de cărmă ale vieții sociale.

Faguet avușese, desigur, atunci previziunea decadelor postbelice și care se caracterizează până la brutalitate prin cultul incompetenței, adică prin incapacitate, impertinență și iresponsabilitate căteși trele, deopotrivă de dârze în ofensiva lor de a confisca și de a monopoliza viața socială.

Prin urmare, el înțelegea prin cultul incompetenței, primitivism cultural și primitivism moral — adică o crasă iresponsabilitate și un criminal indiferentism în opinia publică spectatoare și resemnată, iresponsabilitate și indiferentism, care oferea un larg teren de exploatare impertinenței agresive a arivistilor incertigibili, poate chiar un fel de încurajare. Incompetența domină suverană în politică, în presă, în arte, în economia națională, deci pretutindeni. Dar unde era competența? Competența era timidă și rară. Și pentru că era timidă și rară nu era vizibilă chiar când exista. Ea era minoritară și prin urmare disparentă. Exista ca valoare în sine, ca valoare individuală. Ca valoare socială însă era absentă.

Majoritatea inompetenței o dezarmase și o făcuse să se izoleze resemnată în posturi subalterne, fără suprafață și fără prestigiu și o exilase, sterilizată prin sugestiile sistematice ale incompetenței, în subsolurile obscure ale vieții sociale:

Incompetența își menținea astfel dictatura ei prin teroarea numărului, prin îndrăsneala fraudei, prin organizarea elicelor, prin coruperea presei, cu un cuvânt, prin toate mijloacele minciunii și venalității.

Incompetența prin firea ei este parazită. Prin urmare ea cultivă și organizează parazitismul. Orice parazit contractează însă anumite obligațiuni de recunoștință și de alianță cu paraziții de elită care-i creează și susține. Solidaritatea paraziților este o forță formidabilă — ea este solidaritatea tuturor exploatărilor veroaase și a tuturor iresponsabilităților criminale — o adevărată solidaritate de bandă — al cărei consemn este fraudă perpetuă și absoluta discreție în jurul ei.

Lucrurile, și azi, sunt la fel. Ba mai mult ele, par, chiar a se fi înrăutățit. Incompetența și-a consolidat situația și tirania ei, și e din ce în ce mai lipsită de scrupule și mai extinsă.

Vorbim mereu „de oameni care ne trebuie” și tolerăm mereu „pe acei care nu ne trebuie”; vorbim mereu de competență și încurajăm până la omagiu incompetența; să nu se confunde indulgența cu nepăsarea; indulgența e o greșală; nepăsarea este un păcat.

Dar și indulgența dusă la extrem ajunge un păcat.

În acest caz și ea ea și nepăsarea, este expresia unei profunde insensibilități morale, adică a unei iresponsabilități care te face complice cu cel ce săvârșește conștient păcatul și solidar responsabil de tot ce face el face în chip iresponsabil. Cultul competenței este cultul specialității. Idealul care trezește și inspiră cultul competenței este

perfecțiunea profesională. Perfecțiunea profesională este o perfecțiune cu aspect dublu: cu aspect tehnic și cu aspect etic. La perfecțiunea tehnică se ajunge prin muncă organizată, disciplinată, perpetuă — până la aprofundarea și stăpânirea amănuntului și până la invenția genială și până la inovația reformatoare. La perfecțiunea etică în activitatea profesională tehnică cineva ajunge însă prin virtuțile morale, prin disciplină ferioară, prin cultura spirituală.

Perfecțiunea etică este suportul perfecțiunii tehnice înseși. — Ea conservă și crește entuziasmul muncii de creație. Munca este un act zilnic de generozitate, de altruism.

Ea nu se consumă numai pentru o productivitate individuală ci în același măsură pentru o productivitate colectivă. Fără virtute morală, munca își pierde caracterul ei spiritual și decade în robotă sâlnică pentru satisfacerea unor instincte implacabile, pentru satisfacerea egoismului individual. Când însă munca este în funcție de binele colectiv, ea este un act de superioară valorificare spirituală a omului, un act de entuziasm creator, un act de inobilare, cum zice Carlyle. Competența tehnică nu este suficientă. Ea nici nu se poate chiar realiza fără competența etică. A aspra la competența tehnică înseamnă a aspira la realizarea unei desăvârșiri. Din ce îți vei inspira însă acest elan de desăvârșire profesională? Idealitățile tehnice nu pot fi concepute decât de personalități, adică de ființe care au realizat în primul rând o idealitate etică.

Prin urmare, atâția alți factori de ordin etic trebuie să colaboreze pentru a face posibilă realizarea perfecțiunii profesionale în labora ei tehnică.

O dovadă scoasă din observația psihologică a vieții și activității deosebitelor pătri sociale.

Doi tineri: unul din așa-zisa lume bună, altul din sărăcime. Amândoi ascultă aceleași cursuri, din aceleași bănci.

Cel dintâi fără niciun fel de educație morală; dar are inteligență vioasă și toate posibilitățile materiale pentru a ajunge într-o zi o competență în specialitatea aleasă. Rezultatul: nu ajunge niciodată o competență profesională — dar ajunge o incompetență parazită, cu ifos și desigur cu... șanse.

Inteligența nu i-a lipsit. Bani i-au prisosit. I-a lipsit însă virtutea. S'a cocainizat, a chefuit și a pierdut vremea la club. Celălalt și el e inteligent, dar de-o pauperitate evanghelică. Studiază prin bibliotecă, locuște în acel confort strictism pe care și-l poate oferi mizeria, dar e cinstit, curat, disciplinat, însuflețit și inspirat în trudele lui istovitoare de virtuțile pe care i le-au sădit în suflet părinții lui, obidiți și ei ca și el.

Acesta ajunge o competență profesională, pentru că era mai întâi o competență morală. — Desigur, poate, fără... șanse. Locul lui și pentru care s'a pregătit prin merit, n'a rămas liber, nu l-a așteptat. L'a

ocupat, adică i l-a uzurpat colegul lui, adică incompetența etică și profesională.

În lumea incompetențelor morale și profesionale, eu vîșful și ignoranța se ajunge mai ușor decât cu virtutea și capacitatea — pentru că incompetențele sunt solidare și în a se plasa reciproc și în a boicota competența care, prin superioritatea ei, le poate face imposibilă ascenziunea prin vîșiu. Prin urmare, competența profesională este condiționată în chip esențial de competența etică. Sunt, firește și excepții, dar ele servesc numai ea să confirme regula.

Cultul competenței înseamnă cultul personalității, prin urmare, cultul autorității morale și al autorității tehnice, sau cultul valorii etice și al valorii de specialitate, ambele intrupate într-o personalitate.

A fi o personalitate, adică o ființă, în care competența trăiește în chip experimental și în aspectul ei etic și în aspectul ei tehnic, înseamnă a avea o autoritate și a o exercita în sens creator.

Iar a avea autoritate, înseamnă a concentra în personalitatea ta, prin competența etică și tehnică, întreaga prerogativă a *inițiativei*, a *creașunii* și a *conducerii*. Dar aceste 3 prerogative ale *inițiativei*, *creașunii* și *conducerii* implică și *maximum de responsabilitate*. De ce? Pentru că prerogativele superioare cum sunt prerogativele personalității care, după cum am văzut, intrupează în ea competența etică și tehnică, sunt expresia unui profund *sîmț al datoriei*, al acelei *datorii* care nu se poate concepe decât la acel *maximum* pe care-l reprezintă *sacrificiul*; iar sacrificiul a fost și va fi deapaururi suprema manifestare a responsabilității unei personalități adevărate.

Competența integrală, care este competența etică și profesională, se bucură deci de privilegiul *inițiativei*, *creașunii* și *directivei*, pentru că intrupându-se în personalitate și acordându-i acestei personalități atributul autorității, o încarcă și de imperativul etic al responsabilității maxime, adică de imperativul datoriei maxime până la suprema ei manifestare care este *sacrificiul*.

Cultul competenței — este, prin urmare, cultul responsabilității etice și profesionale, spre deosebire de cultul incompetenței care se manifestă în oroarea de responsabilitate etică și profesională.

Cultul competenței este cultul autorității etice și profesionale spre deosebire de cultul incompetenței care se manifesta în anarhie, în tiranie și în dictatură.

Unde nu e competența etică și tehnică este în schimb *autoritarism*, *despotism*, *autocratism*, *trufte*, *violență* și *arbitrariu*.

Orice autocratism e semnul unei neputințe, semnul unei incompetențe, semnul unei lașități morale, semnul unei incapacități etice și profesionale.

Forța autorității este *virtutea*, iar virtutea fiind expresia statică a conștiinței morale, oriunde întâlnim *autoritarismul*, însemnează că vir-

tutea este absentă, deși pretențiunea de a o avea este de cele mai multeori afișată fără nici una din fireștile sfieli la care te obliga bunul simț.

Incompetentul etic și profesional este umil față de cei mari, față de superiori și despot față de cei mici, față de subalterni.

El se complace în societatea incompetenților, care scapă de agresiunile dictatoriale ale incompetentului care-i conduce, prin lingușire și servilism.

Competentul etic și profesional este întotdeauna mai pretențios față de sine decât față de alții, el este demn și obiectiv. Respinge adulația subalternilor și nu cruță nici când dictatura incompetentului, oricare i-ar fi postul și oricât de exagerate i-ar fi ifosele.

Sportul atât de rentabil uneori al lașității îi e necunoscut. El își închină viața cu toate puterile ei, muncii cinștite și statornice și nu se laudă decât cu jertfele la care îl povățuește zi de zi simțul datoriei și datoria de a realiza en orice preț un ideal.

El cunoaște un singur drum — drumul drept al vredniciei personale. Sufere, e adevărat pentrucă drumul cel drept e aspru și îngust și e aspru pentrucă el e încrucișat mereu de gloatele celor ce se abat dela el, căutând și bătând potecile largi și ispititoare ale arivismului lipsit de scrupulele sfinte ale virtuții.

De multeori, competentul etic și profesional ajuns la capătul sforțărilor lui creatoare, își găsește locul, pentru care el s'a mucenicit ani întregi cu entuziasm și cu jertfe fără nume, ocupat de incompetentul, care nu s'a abținut dela nici unul din compromisurile morale și dela nici una din abdicările dela ideal.

Cel dintâi și-a sacrificat energia pe sfântul jertfelnic al muncii, păstrându-și întreagă demnitatea lui de om, celălalt și-a sacrificat demnitatea lui de om pe capiștile lașității, păstrându-și și sporindu-și pretențiile pe care nu și le poate nici când justifica și prin vre-un merit oarecare.

Iată, prin urmare, de ce este atât de necesar, azi, să restaurăm și să instaurăm *cultul competenței etice și profesionale* pentru a organiza *elitele sociale*, singure capabile să orienteze *constructiv* viața și munca generației de azi și de mâne.

Se vorbește de un timp mereu de *criza de autoritate*. Dar *criza de autoritate* în toate domeniile de activitate este o *criză de competență*. Criza de autoritate este o consecință a incompetenței etice și profesionale, deci a irresponsabilității etice și profesionale. Cum vrei să te respecte și să te urmeze mulțimea, când tu dovedești că nu te respecți pe tine însuși? Cum pretinzi să te asculte conștiința celor ce sunt încredințați conducerii tale, când tu dovedești că nu trăiești potrivit imperativelor morale ale conștiinței? Cum vrei ca toată suflarea să se înleșteze pe viață și pe moarte, în lupta cea mare și sfântă a muncii și sacrificiului, când tu, ridicat de nu știu unde și Dumnezeu știe, prin ce mijloace, faci pe seniorul, pe omul cu gusturi fine, pe ele-

gantul — descoperită printr'o aberație mentală și morală, în trândăvie suprema elegantă și în trufia brutală, singurul răsărit al autorității? Regimul autorității legitime este un regim al competenței etice și profesionale, nu un regim al forței brute și irresponsible și incompetenței.

A avea autoritate de conducere înseamnă a sluji: „Eu sunt în mijlocul vostru ca celce slujește“ spune Martutitorul și iarăși: „N'am venit să fim slăviți, ci să slujesc lumii!“

A conduce, nu înseamnă a anihila personalitatea, ci a o crește și a o face din ce în ce mai conștientă de datorile sale.

A conduce nu înseamnă: *sic volo, sic jubeo*, așa vreau, așa poruncesc, ci așa cere binele obșteșc; așa poruncește idealul, așa vrea Dumnezeu, dovedind în însuși, cel ce ești pus să poruncești altora, că-ți poruncești fără nici un menajament și te însuși, ceea ce înseamnă că datoria de muncă și de supunere e și pentru tine tot atât de imperativă ca pentru ceilalți.

Autoritatea se perfecționează pe sine perfecționând pe alții. Și numai în această pasiune de a perfecționa pe cel ce i se supun de bunăvoie, autoritatea își găsește un temeliu de legitimitate a puterii ei de a comanda; nu numai a celorla ei și stăruie. Eu nu cunosc o sava-nitate întemeiată pe privilegii, dar cunosc o suveranitate întemeiată pe datorie.

Singura suveranitate legitimă, este cea care se legitimează prin datoria servirii, prin sacrificiu pentru binele obșteșc, prin simțul dependenței față de suveranul etern care și-a delegat puterea Lui, nu ca s'o exploatezi pentru folosul tău personal, nici pentru îngâmfarea ta, ci pentru desăvârșirea personalității tale și a celor ce au consimțit să fie conduși de tine.

Titularul legitim al autorității este Dumnezeu, tu ești numai delegatul Lui. Admirabilă înțelepciune pătrunță: „toată stăpânire de Dumnezeu a fost rânduită“.

Cel conduși au consimțit să concentreze în persoana șefului, autoritatea cu care fiecare, individual, este învestit atât din punct de vedere profesional cât și din punct de vedere etic, prin urmare autoritatea șefului este expresia sintetică, este rezumatul autorităților individuale voluntar încorporate în persoana reprezentativă a șefului, a conducătorului.

Șeful, conducătorul, este o personalitate selecționată după criteriul riguros al competenței etice și profesionale adică după criteriul valorii morale și al meritului tehnic.

În ordinea intelectuală, de pildă, el va trebui să fie de o intelectualitate superioară intelectualităților pe care va avea să le conducă. Superioritatea etică, însă, în orice ramură de activitate, se dobândește și în domeniul vieții spirituale și în comerț și industrie și în agricultură.

Selecționată după criteriul competenței etice și tehnice, și cel ce definește autoritatea de conducere și subalternul, sunt imediat încredințați în ceea ce am numit *elita socială*. *Elita socială*, o alcătuiesc, prin urmare,

acum *competențele* dovedite, verificate, selecționate după criteriul valorilor, nu plutocrații prezumțioși, îmbogățiiți de războiu, snobii de toate categoriile, trândavii eleganți, și degenerații unei aristocrații care nu a fost nici ea întotdeauna o aristocrație morală și de merit profesional.

O elită socială înseamnă deci o grupare, o asociație, o solidaritate a valorilor reale și creatoare atât în ordinea morală cât și în cea profesională.

Ea trebuie organizată ca orice lucru sau orice instituție, chemată ca prin ea să se valorifice munca și meritul — să izbândească spiritul omenesc. Dar a organiza o *elită socială*, adică a grupa și a socializa competențele etice și profesionale, înseamnă a crea o *ierarhie nouă*. Și a crea o *ierarhie nouă* poate fi socotit de mulți ca un *fapt revoluționar și anarhic*.

Da, este un act revoluționar și chiar anarhic față de ordinea stabilită, care însă nu este și ordinea morală.

Dar este un act de normalizare a evoluției și de realizare integrală a sensului ei de creație perpetuă și progresivă pe linia suitoare a perfecțiunii. Această nouă ierarhizare a valorilor sociale, după criteriul competenței etice și profesionale, va înlătura criza de personalitate și criza de autoritate, va face cu neputință ascenziunea uzurpatoare a incompetenței, adică a nulității morale și profesionale la posturile de comandă ale ștefii colective și va garanta satisfacerea principului suveran și imperativ al oricărei organizații sociale, care este principiul responsabilității.

Eu interpretez mai larg — ași putea zice mai democratic sensul *elitei sociale* și anume: într'o elită socială poate pătrunde orice individ care și-a validat meritele lui prin competența etică și tehnică — ceea ce înseamnă că o elită socială nu e alcătuită numai din șefi, din conducători, ci și din toți aceia care într'o zi, pentru a înlocui un șef defunct, sau invalid, ar putea lua ei frânelor conducerii, prezentând egale garanții de valoare morală și profesională ca și predecesorul său.

Pentru că numărul șefilor este întotdeauna mai mic, nu pot ajunge toate competențele la comandă, dar toate fac parte dintr'o elită socială — toate sunt candidați și deci în orice moment eligibile pentru posturile de conducere ale deosebitelor activități sociale.

Șeful în organizarea normală a elitelor sociale, trebuie să fie întotdeauna un *primus inter pares* fără a înlătura posibilitatea, sau eventualitatea unui șef care poate fi un *primus*, fără a fi însă *inter pares* — cum sunt *geniile* și care ne permit să admitem în chip excepțional și concepția eroică, gigantică a șefului — cu o condiție însă, ca nici în acest caz, eroul sau gigantul să nu-și afișeze retorice sau brutal excepționalele lui aptitudini ci să și le dovedească numai pe terenul faptelor pozitive. Altfel, el n'ar mai fi nici eroic, nici gigantic, ci pur și simplu un înfumurat de pe urma cărui nimeni n'ar avea nici un folos — pentru că dacă el este un gigant nici ceilalți nu sunt niște rahtici —

și ce rost ar mai avea gigantismul lui, dacă toți colegii sau subalternii lui ar fi rahitici. Am făcut această digresiune pentru că azi sunt mulți preținși giganți în posturile de comandă ale vieții sociale, cărora le place, să-i vadă pe toți cei din jurul lor niște bieți pigmei, cărora ei abia le conced dreptul de a fi candidați la umanitate.

Truția modifică sau mai bine zis falsifică întotdeauna optica unor anumiți oameni. Pe mine nu mă interesează numai *ceiace știe* un membru al unei elite sociale, ci, mai ales, *ceiace el poate* înfăptui din ceea ce știe.

O observație atentă a vieții sociale contemporane, ne documentează destul de precis și de sigur asupra unei sumedenii de anomalii în ce privește organizarea sau mai corect, în ce privește dezorganizarea elitelor sociale și anume: vedem competențe reale exilate în posturi inferioare, unde ele cu timpul se demoralizează și lanțezesc și vedem incompetențe crasse ridicate în posturi de conducere pe care le compromit și le mediocrizează. Uzurparea este dovada lipsei de organizare a elitelor sociale, adică a lipsei de apreciere a valorilor de competență. La această anomalie a contribuit într-o măsură considerabilă *politicianismul*, pe care, știm, nu l-au inventat adevărații oameni politici, ci mediocritețile îndrăznețe, care vor să trăiască în chip parazitar din exploatarea anumitor situații și servicii politice. Politicianismul este creaștinea imorală a nulității etice și politice — el este expresia celei mai respingătoare incompetențe etice și profesionale.

În politicianism se refugiază și la el apelează toți incapabilii unei societăți și numai într-o societate fără cultul competenței, ei, pot triumfa și pot întreprinde nesupărași de nimeni ignobili operă de exploatare și dezorganizare a muncii celor competenți.

Organizarea elitelor sociale, ceea ce înseamnă în fond, socializarea competențelor etice și profesionale, va însemna în același timp și falimentul moral și social al politicianismului.

Să vedem acum, cum vom putea organiza mai bine aceste elite sociale și de care, evident, societatea noastră are atât de urgentă nevoie, prin urmare, prin ce mijloace putem crea acele majorități ale competențelor etice și profesionale pe care trebuie să le incorporăm în elitele sociale.

În cursul anului trecut a apărut în editura „Spes“ din Paris, o lucrare datorită entuziaștului scriitor catolic *A. Bessières* „*L'Evangile du Chef*“ și din care vom excerpta câteva idei asupra cărora îmi voi permite să vă rog, a medita, pentru a putea preciza mai bine linia unei activități, pe care, cu toții, fără excepție, trebuie să o începem cât mai grabnic în vederea formării competențelor morale și profesionale și a organizării lor în elite sociale.

Iată ce spune el:

„Șef! Mântuirea și prosperitatea tuturor întreprinderilor politice, sociale sau religioase, stau în acest cuvânt. S'a filozofat mult în jurul problemei pe care acest cuvânt o pune; s'au înmulțit anchetele și consultațiile. Dar dacă am consulta Sf. Evanghelie, istoria *singurului Șef?*

Dacă i-am cere ei, nu rețete, de cele mai multeori foarte discutabile, ei „un spirit“ din care să ne însprăm, într'un efort personal de meditație, ca să deslegăm chestiunile multiple pe care ni le pune viața deapurari ondulatoare și deosebită? Orice om, orice creștin, este chemat să-și slujească frații. A da acestei slujbe maximum de putere este o datorie.

Numai iubirea de o țihnă egoistă va inspira numeroasele abdicări și va permite profesorilor de anarhie să-și exercite autoritatea lor asupra popoarelor. În loc de a blestema pe acești răi păstori, de ce nu le-am imita mai bine, îndrăzneala lor, spiritul lor de prozelitism, abnegația lor?

A fi șef este o știință și o artă. Apținuturile, împrejurările vieții vor face mai mult decât metodele. Dar genul este rar și metodele nu sunt inutile nici chiar genului. Câte energii mărețe nu s'au risipit pentru că nimeni n'a încercat să le descopere înșiși acelor ce le aveau, pentru că un șef neîndemânatoc sau nevredețic le-a strivit!

Înflorătorul flux de anarhie năpuștit asupra lumii este provocat de avortul miilor de șefi.

Și cât de mulți ar fi trebuit societății pentru înlăturarea ei și pentru ventrea împărăției lui Dumnezeu.

Trebuie șefi de armată, șefi de companie, șefi de sector, șefi de platon.

Șefi și la sanctuar și în armată și în uzină și pe șantier, în sate, în academii și în parlamente!

* * *

„Rolul șefului este de a-și recruta oamenii, de a-i pune în locul pe care ei îl merită, de a se feri de „solipsism“, de a-și forma un stat major de valoare, chemând lângă sine cele mai superioare competențe, trezind în jurul lui responsabilitățile. Șeful trebuie să prevină și să evite conflictele de activitate și responsabilitate. El trebuie să aibă un suflet mare ca să poată afirma datorile necesare, fie chiar tulburându-și țihna personală; ca să solicite și să primească contrațecerile juste și să-și recunoască propriile erori. Șeful trebuie să lase subordonaților săi grija amănunțelor, ca să-și păstreze întreagă libertatea de gândire și de acțiune, care libertate îl va lăsa întreg artei suverane de a conduce oamenii, artei regale de a le discerne și recunoaște meritele.

El trebuie să-și câștige printr'un antrenament îndelungat vigoarea de spirit, bărbăția voinței pe care nici un insucces nu-l deprină, o curiozitate mereu trează, dușmăna u rutinelor trândave. Nu va fi niciodată un șef adevărat, chiar de-ar guverna el un imperiu, cel care, cu promptitudinea intuițiilor nu știe să unească voința de execuție, nici cel care nu știe să unească îndrăzneala întreprinderii cu virtutea forței și a umilinței. Fără smerenție forța nu e decât violență. Numai smerența îngăduie să accepte riscurile, să domine împrejurările potrivnice, să-și recunoască și să-și repare greșelile.

Nu e șef cel ce nu știe să se biruiască pe sine însuși, să-și impună fidelitatea inviolabilă față de cuvântul dat, să-și impună cultul dreptății, pasiunea adevărului și — oroarea de lingușire.

Suflet mare. inimă generoasă, *șeful va radia splendoarea onestității*. El va fi servit și urmat în măsura în care el va fi înțeles să facă din guvernământul său un serviciu și un devotament mai mare.

Problema șefilor e mai ales o problemă de ordin moral.

Noi vrem șefi pătrunși de idealul creștin, un șef care să se inspire din cuvântul Mântuitorului: „n'am venit ca să fiu slujit ci ca să slujesc”.

Celebra ecuație a lui *F. Brunetière* este și azi tot atât de actuală:

Chestiunea șefilor e o chestiune morală

Dar chestiunea morală e o chestiune religioasă

Deci chestiunea șefilor e o chestiune religioasă.

Ecuația nu privește însă numai pe șefi ci pe orice competență din orice elită socială:

Ești creștin bun?

Veți ajunge mai ușor și o competență profesională.

Elitele sociale trebuie să fie alcătuite nu numai din competențe tehnice pure ci și din competențe etice, în acelaș timp.

O competență etică însă înseamnă înaltă de toate o competență religioasă. Iar competența religioasă își găsește cea mai superioară expresie în *tipul creștinului sincer*.

Dintre creștinii care trăiesc potrivit Sf. *Buaghelti*, cultul competenței și elitele sociale își vor găsi legiuni întregi de aderenți.

Prin urmare școale cu profesori creștini, armate cu ofițeri creștini, tribunale cu magistrați creștini, parlamente cu deputați creștini, ministere cu miniștri creștini, industrii cu patroni creștini, cu un cuvânt e necesar ca toate instituțiile sociale să fie conduse de *creștini adevărați* și fața societății noastre se va schimba, idealizându-se ca în lumina sfântă a Taborului...

Noi ne-am salvat moșia strămoșească, ne rămâne acum să ne *salvăm sufletul*.

„Și eu văd victoria desfășurându-și aripile la umbra crucii Mântuitorului“ (Bessières).

Prof. Dr. GR. CRISTESCU.

„Pe sub arini“.

Te-am revăzut, pădure îndrăgită!
Ce lungă fost-a iarna și ce grea!
Cum te-ai luptat, ca Făt Frumos, cu ea,
Voia un veac întreg la noi să stea
Și-acum e-o primăvară primenită...

Ce aier blând, parfumuri fermecate!
Iți vine zece piepturi să 'mprumuți.
Urechea-ai urea la șoimi să ți-o ascuți
Și-ai urea să chemi, să nu rămână muți,
Pe toți inchișii 'n ziduri de cetate...

Un țăiot toți să dea: e primăvară!
Sădiți în humă, 'n suflet primitor,
Tot ce-are să te 'nalțe 'n viitor,
Cu roadă-nutremânt, doritul spor!
Dereticați, dați ce-i murdar afară!

... Și ce frumos îmi incolțesc arinii!
Vezi coaja albă-a plopilor sglobii?
N'auzi tu glasul gureș de copii?
Pe prețul unei sfinte osârdii.
Natura smuls-a de pe fruntea-i spinii!

... Incet pe 'ncet se 'ntunecă, inșeară.
Au nu simțești cum frunzele de plop
Aplaudă? De jale nici un strop...
Cutremurat de fericire 'ngrop
In palme fața-mi, veselă fanfară...

Mișcarea culturală.

Zece ani dela unirea Basarabiei. La 29 Aprilie s'a serbat, în mod oficial, împlinirea celor zece ani dela unirea Basarabiei cu Patria mamă. Imprejurările între cari s'a săvârșit marele act istoric al revenirii unei părți a Moldovei în cadrele Statului român sunt prea recente și cunoscute pentru a mai fi nevoie să stăruim asupra lor.

După scurta existență de-un an a Republicei moldovenești, Sfatul Țării, ascultând glasul sângelui și porunca conștiinței naționale, ca și porunca vremilor mari, a proclamat unirea fără condițiuni a Republicei moldovenești dintre Prut și Nistru, a fost întâiul răsărit de soare, care vestea apropierea zilei celei mari și luminoase. Întâiul fulger alb în noapte, întâiul razim nădejdi în ziua de mâine.

Capetele plecate în piept s'au ridicat din nou spre cer; amara umbră ce străjula pe fețele soldaților noștri a fost luată ca de-o aripă de vânt și în orice suflet românesc s'a coborât, — după o îndelungată încordare fără seamăn, — zimbetul cald al nădejdi.

Când dușmanul i se părea că a ingenunchiat neamul românesc pentru multă vreme, când îi strâmtase granițele Țării libere și-i răpise o întreagă provincie; când, în Ardeal, se urmăreau planuri negre de distrugere a românismului; când inimile multora se clătinau, moldovenii dintre Nistru și Prut, ne-au întins tuturor o mână de ajutor, o mână de frate, dovedind ei mai întâi că cred în înfrățirea României mari, prin proclamarea unitii. Ei se uneau atunci nu cu țara în mare parte ocupată de trupele lui Mackensen și de durul neam al celor groși la ceașă, nu cu țara micșorată prin tratatul de pace, ci cu România viitoare, cu România tuturor românilor.

Singur acest fapt, săvârșit între astfel de împrejurări, ar putea să rămână o dovadă capitală, hotărîtoare și de conștiința națională a românilor basarabeni și de libera lor hotărîre.

Dacă în ceasul unirii România ar fi fost biruitoare pe câmpurile de luptă, dacă armatele ei ar fi urmărit, în plin atac, dușmanul ce-a stăpânit provincia răpită, — Sovietele de azi s'ar mai putea gândi să pună chestiunea plebiscitului, călcând, se 'nțelege, peste principiul admis de ele, al autodeterminării.

Dar când cineva întinde mână frățească celui umilit și ingenunchiat, când e gata să sufere împreună cu el nu să se bucure, — dovada liberei hotărâri, din dragoste frățească, — în unire, nu mai poate fi trasă la îndoială de nime pe lume.

Și dovada trebuia să rămână limpede și înlăuntrul Țării, în toți cei zece ani câți s'au scurs de atunci și nime să nu cuteze a bănuți de lipsă de patriotism pe românii băștinași dintre Prut și Nistru. Dacă s'ar fi procedat așa, multe lucruri ar arăta ozi altă față în Basarabia.

Că au fost câteva voturi împotriva unirii, câteva rețineri? Că întâlnim și nume românești? Dovada liberei manifestări de voință e mai dată odată. Iar cine a cunoscut puterea ideologiei revoluționare rusești, nu se va mira că vr'o doi-trei intelectuali de origine românească erau robiți atunci de idealul și reformele sociale... mondiale, lăsând în umbră, ca prea înapoiat, idealul național.

Au fost rătăcirii momentane, de cari oamenii noștri s'au scuturat în grabă.

Sau, pentru a bănuți patriotismul românilor dintre Prut și Nistru, e de-ajuns să fie descoperite comploturi, spionaje, propagandă bolșevică, în care, întâmplător, se găsește și câte-un nume românesc? Dar' cine nu știe că de zece ani atâtea elemente streine din provincie sau de peste granița Nistrului, lucrează din răspuțeri împotriva unirii, cu mijloacele cele mai ademenitoare și că întreaga lor propagandă bolșevică s'a izbit mereu, ca de-o stâncă de granit, de credința în Țară și neam și de cumiștenia țaranului din Moldova reunită.

Am voi să ni se arate alt popor care, abea ieșit de sub dominația străină și prea puțin satisfăcut într'o epocă de refacere și mai ales nemulțumit de o chivernisire mediocră ori submediocră, — să fi rezistat cu atâta tărie necelintită valurilor revoluționare, cari de zece ani bat mereu dela Nistru!

A trage la îndoială patriotismul acestei populații românești ar fi o adevărată crimă. În consecință pe acest patriotism se putea clădi, fără grije, de la început, se va putea clădi și în viitor.

* * *

Caracterul românesc al Basarabiei nu-l contestă nime, nici chiar Sovietele. Și cum l-ar contesta când Rusia n'a stăpânit pământul moldovenesc decât o sută de ani, și când aproape întreg elementul străin e de import, în cursul acestei ocupații? Cum l-ar contesta când chiar Sovietele au întemeiat, dincolo de Nistru, o „Republică moldovenească”, cu peste șaptesute de mil de români?

Pentru Rusia ocuparea Basarabiei și stăpânirea ei a fost totdeauna o chestiune de imperialism, cu gândul la marea liberă, la Constantinopol. Mai este și azi. Dar nebunia roșie mai adaugă interesul revoluției mondiale. De aceea aspectul îndârjirii Rusiei de azi împotriva noastră, este unul social. N'ar avea nimic împotriva unirii dacă... ar fi și la noi Soviete. Pretextul atacului ar fi regimul... oligarhic din România.

De zece ani au venit destui călători, ba chiar iscoade streine, cari au cutreierat Basarabia în lung și în lat; constatările lor e unanimă: Țara e românească. Orașele... da, orașele sunt în mare parte streine, ca și în Bucovina și în Ardeal, ba chiar ca și în nordul Moldovei... Streinii au dat pretutindenea de un popor de agricultori și de păstori, trăind în sate, și așezarea lor la orașe nu a fost împiedecată de nime: nici de concurența meseriei. Iar pe de-asupra, de mai bine de o sută de ani. Statele streine subit cărmuirea cărora am trăit, au concentrat la orașe, sub protecție, cu scop bine precizat, elementul strein, întreg aparatul birocratic, cu intenția precisă a desnaționalizării. Dar coloniștii de streini în mase, chiar la Țară, în mijlocul populației românești?

Caracterul românesc al Basarabiei, al provinciilor noastre peste tot, nu poate suferi nimic de aceste împetrijiri artificiale.

Iar populația băștinasă a Moldovei dintre Prut și Nistru, e aceeași cu românismul de pretutindenea. Și ea înfățișare și ca suflet. Același săraci voinici, cumăniși și buni iubitori de dreptate, de ordine, ținând cu sfințenie legile. Același suflet potolit, împăcat cu soarta. Același graiu, același cântec, aceeași credință, aceleași datini.

Trup și suflet din neamul întreg, dreptatea istorică ni l-a dat să fructifice pentru noi, cu toate puterile lor sufletești, cu toate forțele lor de muncă și de creație.

Suntem convinși că românii din Basarabia ascund comori neprețuite pentru creșterea vieții și a puterii românești, pentru îmbogățirea sufletului național. Ei se vor înșira lângă ceilalți moldoveni cari ne-au dat aproape pe toți marii gânditori și artiști ai neamului.

* * *

Sunt însă trei postulate de realizat, — postulate cerute de altfel de toate regiunile Țării, de populația tuturor provinciilor. Trei lucruri de făcut, pentruca energia basarabeană să-și poată arăta întreaga romanitate.

Întâiul postulat e de natură economică.

Basarabia e, în imensă majoritate, o provincie bogată. Pământ rodnic, fructe, vinuri. Rusia o socotea ca un grânar și un bogat rezervoriu de fructe și vînături.

Azi localnicii agricultori nu-și pot valoriza produsul ogoarelor, al grădinilor, etc. E o stare generală asemănătoare în toată țara, dar nicăiri ea nu e așa de crud resimțită ca în Basarabia. O nouă îndrumare a politicii economice trebuie să nu mai lase Basarabia să-și arunce rodul ostenelelor.

Al doilea postulat e de natură administrativă.

Poporul blând și drept dintre Prut și Nistru, n'are nevoie nici de sbiri, nici de măsuri excepționale, pentru a fi cârmuit; are nevoie de dragoste și de înțelegere; de slușbași cari să fie închinați legilor, cari să le facă dreptate după lege. Exploatatorii n'au ce căuta în Basarabia, nici vânătorii după avere. Un corp administrativ cinstit și harnic, e una din doleanțele principale ale provinciei.

Al treilea postulat e de ordin sufletesc.

Țăranul basarabean n'are cultură națională. Sufletul lui trebuie luminat, trezit, cu dragoste frățescă, prin măsuri de propagandă culturală cu totul desinteresată.

Politica de partid trebuie alungată ca un făcător de rele când e vorba de realizarea acestor trei postulate.

* * *

„Astra“, care și-a estins activitatea sa culturală și în Basarabia, se alătură cu toată inima praznicului de azi, a împlinirii celor zece ani dela unire și salută pe toți factorii culturali cari au contribuit la marele act național. Numai prin cultură națională se ajunge la marile acte naționale, — e credința „Astrei“ dela întemeierea sa.

RED. „TRANSILVANIA“.

*

În jurul misiunii unei generații. Intr'un număr trecut al „Transilvaniei“ am făcut câteva observări în legătură

cu hiperzelul tineresc al câtorva publiciști români, din generația de după războiu, — pentru cari aproape întreaga muncă și creație a înaintașilor nu mai există. Ei cultura românească se începe cu ei. Am notat că sensibilitatea care pare la un moment dat nouă, nu pornește dela o dată fixă, ci că ea și-a avut reprezentanți și în epoca încheiată, în generația trecută și că aceștia au fost precursorii generației noi. Cineva care era în pragul anului al douăzeci-cilea al vieții, sau chiar trecuse cu un deceniu acest prag, înainte de războiu, poate foarte bine să fie factor activ, creator, în mijlocul generației de după războiu.

Nu am trecut, în scurtele noastre notații, la caracteristicile generației noi, așa cum ea însași și le atribuie, sau le sunt atribuite de alții.

Profităm de articolul dlui Mihai D. Ralea, cu titlul de mai sus, pentru a spicui din el observații și caracterizări în legătură cu noua generație, cari ni se par și nouă juste.

Di Ralea spune: „În primele ei manifestări... o generație nu se poate înțelege. Dar după ani de propriu control, de vecinică comparație și înfățișare cu alții, de desiluzii și triumfuri, grupul spiritual al oamenilor de-o vârstă, începe să se priceapă. Până la treizeci de ani orice definiție e imposibilă. Dar după acela, orice întârziere e o înconștință”.

Subt oamenii „de-o vârstă” credem că dl M. Ralea nu înțelege numai pe cei născuți în același an... La douăzeci de ani, unul mai bine dotat va fi mai deslușit asupra sa, decât altul mai slab înzestrat la vârsta de treizeci. Și iarăși, între „oamenii de-o vârstă” vor fi totdeauna destui cari nici după treizeci de ani nu sunt în măsură a se defini, după cum vor fi alții cari se vor „defini”, în sens opus idealului generației lor. O generație în mișcarea ideilor, în mișcarea culturală în genere, o vor constitui toți acela cari au o sensibilitate identică, un ideal comun.

Cu aceste adăugiri din partea noastră, iscălim caracterizarea dată de dl Ralea unei generații. Suntem destui cari deși nu ne-am născut „în ultimii ani ai secolului trecut”, ci atunci aflaserăm vârsta de douăzeci de ani, „am deschis totuși ochii mari și mirați asupra lumii în zilele războiului”. După cum, iarăși, nu toți cari începurăm a gândi și a scrie către sfârșitul secolului trecut, am crezut fără rezerve „în Darwin, Spencer, Haeckel, în Comte și Marx”, ci am cunoscut de-atunci neliniștea metafizică, după cum ne-am dat seama că știința nu poate face singură fericirea omenirii.

* * *

Despre generația actuală dl Ralea scrie că „își manifestează crezul în două revendicări principale: *antipozitivismul și idea de ordine*. Petutîndent unde luptă o tînetă, ea combate pentru aceste credințe“.

Creдем caracterizarea justă și iscălindu-o noi aducem o dovadă, — pricepându-o, că generația actuală nu poate fi limitată numai la oamenii cari au început a gândi și a scrie după războiu.

Cîi privește antipozitivismul generației de azi, dl Ralea face juste observații în legătură cu fenomenul observat azi la noi (și poate și alturea). Pentrucă azi nu mai crede nime (adică excepții vor fi totdeauna) în atotputernicia rațiunii cum s'a crezut în secolul trecut, nu însemnează să proclami moartea sau inutilitatea ei.

„Fiîndcă rațiunea chema în ajutorul său intuiția, sentimentul ori instinctul, nu însemna numai decît că trebuia proclamată moartea ei. Și fiîndcă hazardul marea un loc lângă determinism, misterul lângă cunoscut, nu urma de loc în mod necesar că intelectualitatea e o rușine și că tot ce se reclamă dela un dubios ocultism trebuie îmbrățișat. *Snobii generației noastre* n'au mai vorbit decît de teosofie, metafizică, teologie, mistică etc. Au renunțat de bună voie, fără să fie siliți de nime, la toate bunurile minții. Imploră toată ziua o teologie românească ce nu există. E o nenorocire că nu suntem prea religioși, dar e un fapt... Dacă nu suntem nu vom deveni religioși într'o singură zi, fiîndcă moda o cere... Mascarada începe să compromită achizițiile drepte ale timpului“.

Dl Ralea spune că a mai vorbit și altădată „de această tristă șarlatanie, pe care cu nici un chip n'o poate crede altceva“.

Ne vom opri puțin la aceste constatări, întăi pentrucă ne-au trecut și nouă prin minte ca o *bănuială*, în fața stăruinței insistente spre misificism a unora dintre cei ce se cred indrituiți să conducă în generația de azi. Iată ce spuneam într'o conferință:

„Idea creștină ca element de regenerare a societății de după războiu, ca element al noului ideal de viață, începe a fi agitată și la noi. Am dori ca ea să fie agitată din sinceritate, din convingere. Ceeace generația noastră intelectuală din trecutul apropiat, — în întreaga estîndere a românismului — nu putea întălni în presă, în reviste, în studiu, — întălnese oai la tot pasul... Cu două trei decenii înainte erai socotit lipsit de o temelnică cultură, dacă susțineai eu vorha sau în scris puterea veșnică creștitoare, eliberatoare, fructificatoare a creștinismului... Cum la noi, odată, s'a răspândit

concepția materialistă asupra vieții, nu atât din proprie gândire, îndolală și frământare, cât mai mult ca o molipsire, o cerință a model, — avem motive să ne întrebăm nu cumva azi se repetă același fenomen al imitației a formei, fără fond?”

În al doilea rând: pentru a putea afirma că antipozitivismul caracterizează și noua noastră generație, ar fi de ajuns dacă el nu s'ar manifesta *exagerat*, așa cum arată dl Ralea? Nu e nevoie oare să așteptăm fapta în locul vorbeii, pentru că desigur și fapta, viața misticului trebuie să se deosebească în mod esențial de aceea a raționalistului.

Dl Ralea arată și o altă latură a antipozitivismului.

„Eliberarea sufletului întreg de stăpânirea excesivă a rațiunii adusese o anumită exuberanță, un fel de tinerețe. S'a crețat, încetul cu încetul, un nou ideal: noțiunea de viață. Toată lumea, chiar și cei neputincioși, au voință să probeze temperament. Cu toții trebuia să fim bergsonieni, adecă neastâmpărați, nebuni de forță, de vioicune. Cei mai cuminiți au început să sburde din senin. Voințea s'a transformat în violență și violența în brutalitate și grosolanție. Cu Nietzsche și cu Bergson în mână, tinerii neofiti au început să devasteze și să spargă capul în dreapta și în stânga.

„Dar nimic mai funest pentru o țară fără cultură și fără disciplină morală, decât acest vitalism. Bruma de civilizație pe care se muncise să ne-o câștige generația trecută a fost sfărmată într-o clipă. O barbarie odioasă se ridică de pretutindenea în tineret. Tot ce cuprinde prețul civilizației: blândețe, obiectivitate, politeță, cuvântă, reflexie, e denunțat ori ca învechit, ori ca impotent. Acești tineri barbari, scuzați teoreticește de o falsă interpretare a unei filosofii moderne, au pierdut de mult orice scrupul de gust ori de decență. Cu cât insulta e mai grosolană, prostia și ineptia mai definitivă, ignoranța mai crasă, cu atât sunt mai încântați”.

Regretăm că nu putem cita mai departe, — date fiind cadrele acestor însemnări, — pentru că tinărul profesor dela universitatea ieșană se adevărește un fin analist al generației sale.

Într'adevăr, cine n'a fost surprins, n'a rămas adeseori crucit, în anii de după războiu, de manifestarea unei bune părți din tinerime, așa cum e zăgărită mai sus? Citiți articolele din prima pagină a ziarelor, uneori chiar foiletonul în care se războiește câte-un dărmător de valori vechi... Gândiți-vă la brutalitatea tot mai accentuată a atacului, la

expresia mai puțin decât suburbană tipărită în polemică, la zecile de scribi începători cari se sufocă în căutarea de expresii asemănătoare, „noui“ și mai ades... „tari“.

Când le află „sunt încântați“, când ele nu pot fi stoarse, nenorocirea e gata!

Ni se pare însă că nu pot fi scuzați prin simpla împrejurare că interpretează greșit o filosofie modernă. O concepție filosofică asupra lumii și vieții, când nu e pricepută, e absurd să fie pusă în practică, e o maimuțarie primejdioasă și din ea nu se poate alimenta afirmația că și generația noastră nouă ar călea pe drumuri noi. Ar fi o simplă modă și nu erezii cari falsifică.

* * *

Al doilea imperativ al generației noi ar fi, spune dl Ralea, „idea de ordine“. „Posibilitatea de libertate absolută, așa cum o visau Renan, Faguet, ori prințul Kropotkin, a fost o generoasă utopie. Națiunile au simțit nevoia să-și strângă rândurile într'o disciplină colectivă. În locul dezordinei liberatoare a apărut nevoia de solidaritate. Războiul... a evidențiat și mai bine nevoia unei regrupări organice“.

Idea de ordine, continuă dl Ralea „se poate satisface în două feluri: prin dictatură ori prin cooperatie democratică... O dictatură care se impune de sus, nu poate fi decât o exploatare de clasă... Ordinea nu poate fi decât o *constrângere*, ea... trebuie să fie o *adeziune*.“

Că noua noastră generație ar fi caracterizată, în al doilea rând, prin iubirea de ordine, lupta pentru ordine, ni se pare puțin dovedit până acum. Ideea de solidaritate națională e susținută și azi la noi, nu atât de tinerii până la vârsta de treizeci ani, cât mai mult de bărbații cari au împlinit patruzeci. Lozinca socială și politică de a armoniza interesele tuturor claselor sociale, n'a fost dată de generația tină, ci de cea matură.

Sau, mai exact: la noi, după războiu, ideea de ordine și de solidarizare națională e manifestarea nizuinței sufletului național, în tot ce are mai bun ca material omenesc, fie matur, fie tânăr. E o caracteristică permanentă a rasei noastre.

E foarte just că ordinea adevărată, cea organică și statornică, nu se poate răzima pe constrângere, ci se „realizează prin acceptarea nesilită“. Dar realizarea aceasta nu poate fi o datorie numai pentru generația nouă, ci pentru toată lumea. Și nu știm dacă se vor afla în tinăra gene-

rație mai multe forțe care să se jeftească pentru ea decât în cea matură.

Noi suntem încă departe de-a putea vorbi de lupta între părinți și copii. Multă vreme încă vom putea vorbi numai de lupta între cei buni și cei rău intenționați, între exponenții autentici ai rasei noastre și între cei de pripas. I. 7.

*

Cronica artistică.

Monumentele de artă cehoslovacă. Călătorul român, obișnuit cu monumentele bizantino-române se va simți într-o lume cu totul deosebită, ca stil, ajungând în capitala Cehoslovaciei. În afară de câteva miniaturi romanești, cari arată influențe bizantine, în afară de acele capete cercuale romanești, cari, după unii cercetători, au originea lor în Orientul creștin, totul aparține artei apusene. Stilul romanic, gotic, al renașterii, cel baroc, rococó, au lăsat urme în numeroase monumente. Comisia arheologică a Academiei cehe a publicat o serie considerabilă de volume asupra lor, fără a le exhausta. Ceeace ne propunem în prezentul articol este a ne câștiga o părere sintetică asupra dezvoltării și mai ales asupra rolului ce-l joacă aceste monumente cehoslovace în istoria universală a artelor.*) În privința aceasta putem fixa chiar dela început, că centrul de dezvoltare a fost în toate timpurile orașul Praga, iar epoca cea mai glorioasă a fost aceea a lui Carol IV, apoi aceea a renașterii și a barocului, pe urmă jumătatea a doua a sec. XIX. Aceste epoci joacă prin operele lor principale, nu numai în istoria artei cehoslovace, dar în istoria universală a artei, un rol bine stabilit.

În prima epocă, în cea *romanică*, se începe arhitectura monumentală în piatră. Încrăștinarea naștunii, fondarea episcopiei și a primei mănăstiri cad în sec. X-lea, deci după această dată trebuie să căutăm apariția primelor monumente. Primele clădiri au fost probabil de lemn, în afară de acestea s'au edificat și capetele cercuale din material solid. În jumătatea a doua a sec. al XI-lea apar basilicele cu tavan de lemn, iar pe la 1200 basilicele boltite. Castelul din Praga se edifică în sec. XI. Acestei prime epoci îi lip-

*) Un extensiv serviciu ne face în această privință, în afară de alte publicații în limbi mondiale, albumul: *L'art Tchécoslovaque*, editat de Z. Wirth, Praga, Orbis, 1926. Volumul cuprinde un text concis de 21 pag. cu 134 ilustrații excelente și în 12 pag. explicațiile ilustrațiilor. Ar fi necesar să se publice un asemenea volum și despre arta românească, după aceleași principii, omițând prea numeroasele detalii.

sește originalitatea: Bavaria, Saxonia și Italia de nord exercită influințe puternice, voința artistică a epocii este: a ajunge țările culte învecinate, ceea ce a și reușit pe la 1200 prin basilica boltită.

A doua epocă este aceea a stilului *gotic*, care apare după 1230 aproape fără tranziție. O înflorire extraordinară se începe cu Carol IV, care dela 1333 are rol în această dezvoltare artistică ca locțiitor al administrației din Boemia. Fiind educat în Franța, el menține aceste legături și în domeniul artei. Măestrul Guillaume din Avignon edifică podul Roudnice, Mathieu d' Arras tot de acolo lucrează la catedrala Sf. Vit din Praga. Urmașul lui Mathieu devine din 1352 Peter Parler din Gmünd (Suabia). Sub Carol IV. s'a edificat în afară de catedrala Sf. Vit, castelul Karlstein, l. Praga, podul lui Carol cu turnurile de pod și castelul din Praga, acesta după model francez. Artă din timpul lui Carol are un rol conducător în Europa, prin Parler se introduce stilul gotic-târziu, deci o inițiativă de importanță internațională. Sub urmașul lui Carol: Vladislav II. (1471—516) stilul gotic-târziu se dezvoltă mai departe, înflorirea este grandioasă, totuși, mai puțin importantă, deși exercită influințe asupra Saxoniei. Monumentele principale din timpul lui Vladislav II. sunt: sala Vladislav, în castelul din Praga, turnul de praf de pușcă. Artiștii timpului sunt: Rejsek, Rejt și Wohlmut.

Secolul al XIV. este și în *pictură* o epocă glorioasă, aceasta constituie o parte importantă în istoria universală a artei. Măestrul Teodoric a avut o mare influință asupra operelor create pe la 1370 în școala boemă. Influențe italiene și franceze observăm în operele lui. Madonele boeme au un caracter special. Activitatea principală a acestui măestru Teodoric o găsim depusă în castelul Karlstein. Cel mai însemnat pictor al timpului este măestrul Trebon (Wittingau), care a cunoscut arta din Bourgoigne, el a ridicat pictura din Boemia la valoare internațională, el a avut influință nu numai în țara lui, dar și în străinătate prin realism, viața dramatică, tonul și nuanțarea tablourilor sale. În *sculptură*, asemenea, s'au creat capodopere în sec. al XIV-lea: Statuia Sf. Wenzel este una din cele mai importante din Europa centrală, busturile lui Mathieu și Parler sunt primele exemple de realism în sculptura gotică a portretelor, madonele cehe inspirate de cele franceze au fost imitate în toată Europa centrală.

Din punctul de vedere al naționalității creatorilor, epoca gotică are un caracter cam cosmopolit: cunoaștem măestrii francezi, germani, italieni, dar alături de aceștia și cehi.

Breasia pictorilor are în 1348 statute germane, dar la începutul s. 15 este cehizată. Activitatea străină este în alianță cu cea indigenă cehă.

Epoca renașterii în Boemia are importanță din cauza penetrării timpurii a noului stil la 1493 și din cauza calității superioare a operelor principale. Casa de plăcere „Belvedere” din Hradčany (inc. 1536) este primul exemplu de stil curat italian în Europa. Stilul nou este adus de Habsburgi prin măestri italieni, cari vin în număr considerabil cu familia, mai ales din Italia de nord. Italianii au rolul preponderent în epoca renașterii, în afară de ei măestrii din Țările-de-jos și Germania, dar și cehii au un rol. Stilul renașterii cehe, de ex. palatul Schwarzenberg, Primăria din Plzen, au acoperișuri înalte, frontoane, decor bogat de sgraffito, rustica colorată. Înflorirea artelor cade în această epocă la sfârșitul sec. 16 și încep. 17, în timpul domniei lui Rudolf II. Nici un domnitor n'a făcut atât pentru artă în afară de Carol IV. O ceată de artiști străini a lucrat la curte, sub el se începe colecționarea obiectelor de artă prin comisarii săi cari lucrau în mai multe țări. În istoria colecționării „Kunstkammer” din Praga a lui Rudolf joacă un rol însemnat. Pictura, sculptura și arta decorativă din timpul renașterii este mai puțin originală, influența germană, a Țărilor-de-jos fiind covârșitoare.

Războiul de 30 de ani a fost nefavorabil dezvoltării mai intense a artei: o parte din colecțiile de artă din Praga a fost sechestrată de Suedezi și exportată. În 1541 a ars castelul în mare parte, împreună cu o parte a comorilor sale. Nobilimea cehă se refrage, după războiul nobilimea străină catolică și clerul catolic au ajuns la o deosebită bunăstare, care se manifestă și în artă. Ei sunt comandatorii principali. Primul monument în *stilul baroc* este biserica Sf. Maria a Victoriei din 1611—13, dintre clădirile lumești Palatul Waldstein din 1621. Pe la 1630 stilul baroc este stilul curent în Boemia. Stilul este influențat de cel din Italia de nord. Dela sfârșitul sec. XVII. până la mijlocul sec. XVIII stilul baroc din Praga devine unul din cele mai bogate din Europa. Stilul vine prin Cristof Dienzenhofer (din Bamberg) și fiul său Kiltan Ignașiu, stilul acesta a imprimat orașului un caracter cu totul nou și o nuanță mai pitorească, mai mișcată și patetică în cadrele stilului. Arhitecții Dienzenhofer și Hanka, sculptorii Brokoff și pictorul Reiner, nu numai că egalează pe cei străini, dar au dat o notă a parte barocului. În afară de artiștii italieni, deja în mare parte naturalizați, Germanii au rol, dar și ar-

tiștii indigeni iau o parte tot mai frecventă și vizibilă, operele lor ajung în planul prim.

Jumătatea primă a sec. XIX. are o importanță mai redusă. După revoluția din 1848 apare pictura pur națională în subiectele, tipurile și peisajele cehe. Artiștii se separează de curentul german, ei studiază în Franța și se atașează curentelor franceze. Mănes este nestorul acestei generații. Direcțiile artistice din Franța au reprezentanți reputați în Cehoslovacia: în pictura istorică pe Cermák și Brozik, în cea realistă pe Kosárek, în cea impresionistă pe Hynais și Slavíček. În sculptură Myslbeck și Stursa sunt cei mai cunoscuți, în arhitectură Zitek, arhitectul teatrului național. În cadrele artei europene din sec. XIX arta cehoslovacă nu e lipsită de caracter a parte, de vigoare și de nota națională. Față de caracterul cosmopolit de mai înainte, arta cehoslovacă a devenit curat națională.

Rezumând rezultatele scurtei noastre priviri vom constata, că puține țări au un trecut artistic atât de bogat și atât de important în dezvoltarea generală a artelor din Europa centrală, atât ca contribuție proprie, cât și ca influințe asupra altor țări. În secolul al XIX Praga a fost chiar unul din focarele artistice conducătoare în Europa.*)

CORIOLAN PETRAN.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cărți.

Gib. I. Mihăescu: *La Grandiflora.* — *Pavilionul cu umbre.* Editura „Serisul românesc“, Craiova.

Prozatorul care s'a impus mai mult atenției publicului cititor, ca și criticei, din generația de scriitori de după războiu, pe lângă romancierul Ionel Teodoreanu, — și-a adunat într'un volum de nuvele o parte din bucășile literare publicate prin diferite reviste, cu deosebire în „Gândirea“ și „Diața românească“. Dl Gib. I. Mihăescu a dat tot acum la iveală, în aceeași editură „Serisul românesc“ din Craiova, piesa teatrală „Pavilionul cu umbre“, lucrare premiată de Asociațiunea autorilor dramatici români, jucată la Bucu-

rești, pe scena Teatrului național și mai pe urmă în turneu, cu dsoara Ventura, în rolul principal.

Dl G. I. Mihăescu a atras atențiunea cu întâile sale nuvele publicate după războiu, prin faptul că aducea o notă nouă, originală, în proza noastră literară, atât ca inspirație, cât și ca metodă de tratare și stil.

Majoritatea subiectelor asupra cărora s'a oprit până azi dl Mihăescu am putea spune că ies din cadrul celor tratate până azi în proza noastră, excepționând doar câteva nuvele ale lui Delavrancea („Liniște“). Sensibilitatea obicinuită, normală, e întrecută de către eroii nu-

*) Cronica aceasta trebuia să fie însoțită de 10 ilustrații, pe cari, din cauza dificultăților revistei, nu le vom putea da decât mai târziu.

Red.

velelor sale. Ai mereu impresia, citind, că ești prins de un vârtej care te scoate din viața pe care o poți controla cu simțurile normale și dus în regiuni cari înapăimântă.

Di Gib. I. Mihăescu ne dă nuvela psihologică. Acțunea nu se petrece, nu se desfășoară în spațiu, nu atârna și de împrejurări externe; ea se petrece aproape în întregime în sufletul personajului descris, într-o înfrigurare, mereu potențată, ținută dintr-o supra-sensibilitate care adeseori pare anormală, bolnăvicioasă, și care cutremură, adeseori îngheață sufletul cititorului, sau îl exasperează, îl biciuește, punându-l la încordări de-asupra sensibilității obicinuite. Așa că adeseori, după ce ai terminat de citit o nuvelă, ai trecut prin ceva cumplit și-ți pare bine c'ai scăpat. Încălcarea nervoasă acumulată în vremea cititului unei nuvele, devine aproape insuportabilă, le cititului întregului volum. Așa scăpat dintr-un vârtej, intri în altul nou.

Motivul principal care agită până la esasperare personajele de căpetenie din nuvelele dlui Mihăescu este sexualitatea. Și încă o neliniște și preocupare sexuală care iese din normal, cu înclinații puternice spre perversitate. Bărbații și femeile cuprinse de acest demon nu se mai pot opri decât în prăbușirea tragică. Centrul, sămburele roșu, din care radiază întregul sbucium, este adulterul, cu problemele psihologice ce-l premerg și-l însoțesc. Rareori e tratat alt subiect, ca în admirabila „Troia”, care nu face parte din volumul La Grandiflora.

Deslănțuirea, analiza supranormală a instinctului roșu, duce la prăbușirea celui robit de el, așa că autorului nu i se poate aduce învinuirea de-a fi voit să aprobe ravagiile acestui instinct. Dimpotrivă rămân cu impresia că autorul vede în el o cauză principală a nenorocirilor din viață, a sfărmarii vieții. Realitatea însăși acoperă această convingere, mai ales la oamenii cari din instinctul normal, trec la perversitate.

Poate fi considerat acest extraordinar sbucium sexual, ca o excepțiune a sensibilității anormale de după război, ca o problemă psihologică a vremii? Sau este revelația unor stări psihologice legate în toate vremile de anumți oameni, de anumite construcții psihologice?

Fără a încerca să răspundem, ne mărginim la constatarea că din paginile Grandiflorei pânzeste tragicul, pe măsură cu potențarea acțiunii, iar cititorul simte mereu că a trecut peste granițele obiectivității; a ceea ce se poate numi fundamental, general omenesc.

* * *

În nuvela „La Grandiflora” Manaru, încredințat că soția lui l-a înșelat, o exilează la locuința lor dela vie, iar el vine în mieul orașel de provincie, unde, între chefuri monstruoase, i se cristalizează ce are de făcut, pentru a-și dovedi ste-și că toate femeile sunt la fel, și a-și bate joc de prietini, cari bănuiesc desonoarea lui. Manaru își iubește soția în felul lui și în acțiunea brutală și desgușătoare pe care o începe, e condus și de nădejdea că ar putea s'o ierte dacă se va convinge că toate femeile sunt din același aluat. El devine astfel, c'o brutăfate de animal feroce, amantul nevestelor tuturor prietenilor lui și după ce își bate joc de toți și de toate, își batjocorește și sanctuarul familiei, ducând aici două femei pierdute.

Dar când e pe punctul de-a se convinge că toate femeile sunt la fel și că poate să-și ierte soția, înfălnește o femeie deosebită, pe dna Moraru, care-l alungă, iar a doua oară, când pătrunde hojește în dormitor și o violează într-o scenă de ujmitoare sălbătăcie, ea se împușcă. Manaru acum își pune ținta vieții în a ști dacă și nevastă-sa, când a căzut, s'a opus în felul dnei Moraru. Dacă ar fi rezistat și ea așa, el ar mai putea trăi. Dar când, luând de grumazi pe seducătorul ei, acesta nu poate să confirme o astfel de rezistență, — Manaru îl ucide.

Iată tipul dlui Mihăescu din Grandiflora. Desigur iese din nor-

mal, din sensibilitatea obicinuită. E un fel de animal primar, în care omenesc e numai desnădejdea ce l-a cuprins după ce l-a înșelat nevastă-sa. Dar poate un om normal să săvârșească ce a făcut el numai pentru a ieși din desnădejdea lui? Sau aceasta este sensibilitatea modernă? Tipul rămâne până la sfârșit profund antipatic.

În „Frigul“ adulterul se săvârșește într'un cadru romantic. Tinăra doamnă nu vrea să urmeze scrisorii *poruncitoare* a lui Dinu, de-a se întâlni deseară, când bărbatul lipsește. Vrea să-i răspundă, să-l conjure să nu vie, dar... se supune *poruncii*.

Porunea, în realitate, nu e în scrisoarea lui Dinu, ci în sângele femeii, în același instinet care nu poate fi domolit. Și ea face pregătiri pentru primirea lui.

Bucata „în goană“ descrie cădere a unei fete de birjar, neliniștită de plăcerile întrezărite în lumea mare, ademenită de viața capitalei, dar biciuită și ea, în primul rând, de propriul ei sânge.

În „Intâmplarea“ bărbatul e sbuciumat grozav de întrebarea ce-are face nevastă-sa dacă, trecând prin pădurea în care se ascund tâlhari, el ar fi făcut inofensiv, iar ea ar fi dorită de hoși. E gata să-și strice tot rostul vieții din îngrijorarea că nevastă-sa nu-i poate răspunde satisfăcător, că glumește. E caracteristic acest sbucium pentru psihologia prinsă de problema sexuală a personajilor dlui Mihăescu.

* * *

Rândurile de mai sus privesc, se înțelege, însăși subiectele, problemele tratate. Însăși tratarea subiectelor a desvălit, dela primele noutate, un deosebit de puternic talent de prozator. Insuși vârtejul în care ești prins, la citirea noutăților sale, pomenit mai sus, e dovada cea mai categorică. Așa cum suni, eu chinui peste sensibilitatea obicinuită, ele îți deșteaptă toată atenția și încearcă cu nervositate, așteptare, frică, disgust, — ceea ce nu poate să facă decât un real și puternic talent.

Stilul e, iarăș, nou, plin de viçoare, concis, pare adeseori vibrația unei coarde de oțel.

* * *

Pavilionul cu umbre, piesă în trei acte, jucată de dsoara M. Ventura în rolul Lianei, desvăluie aceeași problemă; punerea vieții sexuale în centrul vieții omenești. Și iarăși, nu o problemă obicinuită de sexualitate. Ilarie, tatăl Lianei, și-a surprins soția în „Pavilionul cu umbre“, înainte de douăzeci de ani, când Liana era o copilă nevătăstică. Cu un servitor trag asupra înșelătorului, care e ucis. Ilarie umblă ani de zile să-și găsească soția fugită în străinătate pentru a o pedepsi, ucigându-o. Dar n'o află. Atunci își pune de țință a vieții să crească pe Liana ca pe o floare, ferită de orice îndemn la păcat, să nu mai samene cu mamă-sa.

Dar în casă suferă pe doi tineri în jurul Lianei, dintre cari unul, Geo, e din tipul celui ce i-a sedus soția și însăși Liana poartă în ea sângele păcătos al mamei. Aproape în întreaga piesă Geo îi dă Lianei lecții de perversitate, pe care ea le primește fiind în conglăsurire cu instinctele ei. Geo se învoește cu ea să se căsătorească cu Marius, dar să-i fie amanta lui, ba o convinge să i se dea chiar înainte de cununie. Stricatul tinăr rămâne și îngrozit și fericit când vede cât de bine îl pricepe Liana. El o iubește...

Dar tatăl, Ilarie, surprinde convorbirea și-l silește pe Geo să se cunune el cu Liana, pentru a ucide și a răzbuna în el însuși păcatul.

La o jumătate de an după cununie, Liana, dusă de instinet și de perversitatea ce-i trăia în sânge, începe să pună în practică lecția dată de Geo până era fată. El, surprinzând-o cu Marius — se impușcă.

Desnodământul e iarăș tragic, și, se înțelege, satisface. Dar iarăși dansul sexualității e macabru, e unul de perversitate, patologie. Să fie tot sensibilitatea decadentă de după război? Sau aberația de totdeauna a unor anumite tipuri?

Piesa s'a jucat cu succes.

Ion Turcu.

*

N. Iorga: *Imperiul Cumanilor și Domnia lui Basarabă.* Academia română publică în Memoriile Secțiunii istorice o comunicare a dlui N. Iorga, asupra „Imperiului Cumanilor și Domnia lui Basarabă” — ca un capitol din „colaborația româno-barbară în evul mediu”.

„O întreagă parte din istoria poporului românesc”, începe comunicarea — „și a teritoriului ocupat de dânsa, zace în întunec: acela a raportului dintre înaintașii noștri și năvălitorii trimeși, unul după altul, de nefârșita stepă răsăriteană”.

De curând dl N. Iorga a arătat, sprijinit pe izvoarele contemporane ale loviturii tătărești „că Românii, cărora în Ardeal li se recunoșteau enezii-juzi, au întovărășit hörde în pătrunderea ei către Apus și că, probabil, ei au luat parte în a doua jumătate a aceluiași secol al XIII-lea, la atacul unei mănăstiri italiene din Sud”.

Tot Dsa a căutat să sprijine, încă de mult părerea că „Alanii dunăreni, întrebuiși de Imperiul bizantin contra Turcilor din Asia mică, și apoi contra Catalanilor lui Roger de Flor, cuprindeau în mare parte Români; precum în veacul al XIV-lea Tătarii creștini, luptându-se cu arcele, pe cari li pomenesc scriitorii bizantini, trebuie să fie considerați ca oamneni Dooevodului de Argeș.”

Asemenea numele de „Dalvi și Falben, dat de izvoare ungurești și germane Cumanilor” ar putea ascunde într-o formă viciată pe acela de Valahi.

Dl N. Iorga se oprește apoi în comunicarea sa asupra unui studiu recent a profesorului englez A. Bucee Baswell, publicat în „The Slavonic Review”, din care „răsare puțința și a altor lămuriri cu privire la raporturile dintre Români și năvălitorii asiatici.”

Din examinarea acestui studiu, din cercetările sale anterioare, s’ar părea că istoria noastră, dinaintea veacului XIV ar începe să se lumineze. Și anume: populația românească din Carpați și dela poalele

lor n’ar fi rămas izolată, retrăgându-se în munți, la năvălirile popoarelor barbare, ci ea ar fi avut alianțe cu acestea, ar fi luptat împreună, — rândurile de barbări imprumutându-le românilor tot alt nume, — numele poporului nou venit, — subț care am fost apoi relevați în însemnările istorice speciale contemporane. Așa s’ar explica pentru ce pentru primele veacuri ale evului mediu nu avem date istorice speciale despre români: ei au fost cunoscuți laolaltă cu popoarele barbare, care veneau din stepele răsăritului.

Rolul Cumanilor, după istoricul englez, ar fi mai mare decât cel crezut până acum. „Fără a fi prea număroși, și fără a fi alcătuit vreo dată așezări statornice, ei au precedat și pregătitt pe Tătari, au mutat spre Nord centrul de greutate al Rușilor Chiebului, au dat nume de ale lor atâtor popoare vecine, între alții Bulgarilor, au primit și ei pentru Hanii lor nume rusești, au trecut și la creștinism, putând influența și mai intens pe acei vecini... În Crimeta ei ar fi până azi, subț numele Tătarilor, baza populației...”

Dorbind de acești Cumanii autorul englez „observă că la ei se întâlnește exact aceleași nume pe care le dau pentru Polovți analele rusești. Și citează pe acelea ale lui Tak-saba, cărui-a-i corespunde în letopiseje numele Toesolici, numele lui Toesobă”.

„Dar”, observă dl N. Iorga, „*Toe e un boier muntean din veacul al XV-lea.* Un sat Toesobeni există în Moldova. Un șir de nume românești cu aceeași finală, până acum neexplicată: Talahă (în Țara Făgărașului, — un Tălăpescul se întâlnește în Moldova secolului al XVIII-lea, satul Tălăbești, Tălăbăești, Tăbălăești, vine dela alt Talabă decât baronul făgărășan, Tăncabă (de unde satul Tăncăbeștilor) și, în sfârșit Basarabă.”

„Nu mai e nevoie deci să mai căutăm, ca Hașdeu, la Dunăre Basarabi „Arabi de jos”, nici ca Onciul, să ne gândim la Bessapara, satul

Bessilor din vechii Baleani. *E un imprumut dela Cumani*“.

Considerațiile din interesanta comunicare a Dlui N. Iorga duc la următoarea concluziune, așa de nouă și desigur rodnică în cercetările viitoare pentru trecutul nostru întunecat:

„Cumani au dat Bulgarilor poate un îndemn pentru alcătuirea Statului dela Târnova, pe care l-au apărat și ajutat, apoi, tot lor, Statul dela Uldin prin Terterzi. *Prin lovărășia cu ei, din muntele dela Argeș și Muscel, ei au putut da Românilor un impuls către alcătuirea Domniei, care, dela Baciul Cumanul, a putut trece, prin Seneslav și ai lui la Basarabă I cu nume cuman.*

„Astfel, precum Rusia moscovită continuă Hanatul Tatarilor, Hanatul Cumanilor se continuă în Domnia a toată Țara Românească ori cari ar fi fost modificările pe cari i le-a adus tradiția și sufletul popular românesc“.

*

Biblioteca secțiunii geografico-etnografice a Astrei. Rostul acestei biblioteci este de a lămuri, pe înțelesul tuturor, problemele importante ale pământului țării noastre și ale poporului românesc sau naționalităților locuind împreună cu el pe acest pământ.

„Un alt gând scump al nostru e de a publica monografiile de sate și orașe românești, dar mai ales monografiile de mici regiuni“ (G. Vâlsan: *in Nr. 1 al bibl.*)

Potrivit acestui program fixat de președintele secțiunii și conducătorul bibliotecii, dl G. Vâlsan, prof. univ. și membru al Academiei Române, Nr. 1 al bibliotecii: *Săcuizarea Românilor prin religie* de prof. Sabin Opreanu lămurește o latură a delicatei probleme a Românilor din cele patru județe (Odorheiu, Mureș, Ciuc și Treiscaune) din Estul Ardealului. În bunăparte Români de aci au fost și sunt încă și în zilele noastre, săcuizați prin religie. Autorul arată acest lucru cu nenumărate dovezi, culese pe teren în primul rând.

Date mai vechi statistice, bisericilor românești ruinate complect sau azi lipsite cu totul de credincioși și părăsite, nenumărate cimitire românești, în cari azi nimeni nu mai poate fi înmormântat, fiindcă urmașii celor cari dorm în ele demult au trecut la bisericile săcuiești, obiceiurile în legătură cu religia ale tuturor Săcuilor și altele, toate arată procesul de săcuizare al populației băștinașe românești. Principala pricină a dispariției și săcuizării elementului românesc autorul o vede în „extrem de defectuoasa organizare a bisericilor românești de aci“. Broșura are și o schiță de hartă și mai multe vederi — mai cu seamă de biserică — din Săcuime.

În Nr. 2 al bibliotecii: *O știință nouă: Etnografia dl George Vâlsan* cu remarcăuila-i căldură arată foloasele practice și „meritele curat științifice“ ale acestei științe tinere „care dă icoana grupărilor etnice de pe toată fața pământului, descurecă originile lor și jăgăduște să afle legile după care evoluează aceste grupuri. Un popor e o forță a naturii. Și precum forța unui fluviu sau a vântului, studiată, se poate pune în serviciul omului, tot așa puterile uriașe ale unui popor, cunoscut în toate elementele lui etnice, pot fi îndreptate spre anume scopuri înalte și nobile care n'ar fi atinse mai nimerit pe altă cale“.

În partea a doua a broșurei nt se arată menirea Etnografiei în România. Este timpul, ca și la noi să înceapă studii curat etnografice. O întârziere a lor de acum înainte ar fi nu numai a mare pierdere, ci un dezastru, fiindcă tot „ce se numește străveche cultură populară în ținutul nostru va dispărea în mare parte fără să se fi studiat“.

Nr. 3 al bibliotecii este monografia unei mici regiuni: *Colinele și cetatea Ciceului* de El. Sighiartea, asistent la Inst. de Geogr. al Univ. din Cluj.

Autorul, după ce arată impresia încântătoare ce ne-o lasă regiunea privită dela depărtări mari și limi-

tele acestui ținut, în cap. I., face o descriere geografică a ținutului Ciceului. Distinge două forme de relief: una, vulcanică cu înălțimi, în medie de 750 m., iar alta, sedimentară, mai joasă, cu altitudine mijlocie de cam 500 m. Despre dealurile vulcanice spune că sunt rămășițele unui vulcan submarin.

În cap. II. (istorie), crede că și-direa „Cetății Ciceului“, pe una din colinele vulcanice, este în legătură cu poziția dominantă a acestor dealuri peste ținutul Someșului și cu salinile din Oena Dejului. Cetatea care a fost zidită la sfârșitul secolului al XIII. în urma primejdiei turcești, ajunge, fiind dăruită de regele Matia lui Ștefan cel Mare, sub stăpânirea Moldovenilor. Atât Ștefan cel Mare care a întemeiat la Vad o episcopie, cât și fiul lui, Petru Rareș, au dăruit averi episcopiei din Vad.

În cap. III. (etnografie), tratând despre populație, arată cum dintre străinii colonizați în ținutul Ciceului Sașii și Slovaci au dispărut, iar Ungurii s'împușinează mereu. Descriind portul amănunțit, pe urmă arătând, în legătură cu ocupația locuitorilor, influența care o are piatra tare vulcanică asupra ocupației și punând în relief influența geografică a apei și a soarelui asupra satelor și gospodăriilor, ne dă o imagine

reală despre regiunea Ciceului care este atât de însemnată pentru istoria poporului român. Dr. S. O.

*

Geneveva. Dl. **Lucian Boleaș**, cunoscutul publicist ardelean, a avut bunul gând să retipărească înainte cu câțiva ani cunoscuta carte de literatură populară *Geneveva*. Cărțica, tipărită la A. Todoran în Gherla, după cum suntem informați, se apropie de epuizare și dl. Boleaș se gândește la o nouă ediție.

Geneveva e una din cărțile populare care au pătruns mai demult și între cetățile noastre pela sate. În românește a fost tradusă și prelucreată mai de multe ori, — mai pe urmă și în editura Casei școalelor.

Geneveva editată de dl. Boleaș e „din nou întocmită după istorii mai vechi“. Dsa a eliminat părțile care nu sunt organice legate de însuși miezul povestirii, reușindu-i astfel să reducă textul, putând da broșura pe-un preț accesibil cititorilor dela sate. O problemă care se pune azi mereu editorului popular.

Stilul își păstrează în mod plăcut arhaismul edițiilor mai vechi. Pentru bibliotecile populare *Geneveva* e și azi o carte prețioasă, mult căutată de sătenii ținutului de carte. I. T.

Reviste.

Viaja românească anul XXIV. Un număr bogat, care aduce proză literară, studii, cronici, dar nici o poezie. Revista țesănă e cea mai bună dovadă că în literatura română contemporană proza e cu mult mai bogată decât poezia. Avem puștini poeți și nu e mirare că numărul acesta e lipsit de colaborarea lor: revista nu publică decât versuri bune.

Dl. D. D. Barnoușchi publică partea a doua din reconstrucția istorică literară: *Cărvunarii*: Primitivul civilizată anarhic. E o încercare eutezătoare, de-a prinde oameni și moravuri dela începutul veacului trecut într'o completă înfățișare: ca spirit, preocupări, limbă, mentalitate. O credem a fi una dintre cele mai reușite.

Tot astfel povestirea dlui Al O. Teodoreanu „Pur-Sângele Căpitanului“, cu care se deschide acest număr. Și aceasta reconstruește scene dela începutul aceluiaș secol, nu în formă de dialog ca dl Bar-nouschi, ci în narațiune. E remarcabilă,

în afară de arhaismul sintactic și lexic, prin darul de adevărat povestitor. Ne gândim că acest teren e prea puțin umblat de literații noștri și că ascund adevărate comori pentru literatura română.

Dela Secțiunile Astei.

La 29 Martie Secțiunile științifice literare ale Astei au ținut o ședință plenară cu membrii ordinari și corespondenți din Cluj, în care Dl L. Agârbiceanu, membru ordinar al Secțiunii literare a făcut o comunicare: „Dela românii transnistrieni“. Pentru multele date nouă pe care Dsa le aduse, vom publica comunicarea într'un număr viitor al revistei noastre.

În cadrele Secțiunii feminine a Astei Dna *Izabela Sadoveanu*, cunoscuta publicistă, a ținut la Cluj, în sala Prefecturii, înaintea unui public numeros și distins, o conferință asupra feminismului. Conferința

Dsale, prin ideile sănătoase ce-a cuprins, a fost foarte mult apreciată.

*

În cadrele Secțiunii artistice a Astei, Dna *Veturia Ghibu* a dat o serie de *trei concerte* în sala Prefecturii din Cluj, de muzică națională. La pian a fost acompaniată de Dșoara *A. Voileanu*. Prestațiunile artistice ale acestor concerte demonstrative au fost mult apreciate de public.

*

A apărut în Biblioteca Secțiunii științelor naturale a Astei „*Speologia*“, de Dl prof. *Racovișă*, într'o execuție tehnică superioară. Asupra acestei lucrări vom reveni.

APEL

tuturor președinților de despărțământ ai „Astrei”.

Se apropie ziua de 10 Mai, memorabila zi, când s'a proclamat independența României.

Să nu dăm uitării ziua aceasta măreață, ci să recapitulăm paginile glorioase, ca să câștigăm putere pentru zilele de astăzi. Truda și idealismul înaintașilor să ne servească drept îndemn, ca să perseverăm pe cărarea de a consolida statul, acum ajuns în granițele sale firești.

După cum am apelat într'o circulară din 8 Martie, (Nr. 756,928) a. c., apelăm și acum, și pe cale publicistică, al toți președinții de despărțământ ai „Astrei”, ca să se îngrijească de o manifestare vrednică de ziua de 10 Mai în cercul lor de activitate, luând contact cu autoritățile locale.

În cadrele unei serbări, cu concursul preoșimei și al învățătorimei noastre, cu ajutorul școalelor, al societăților celorlalte culturale-sociale, al armatei, cu coruri, declamații, tablouri vivante, piese teatrale, etc. să ridicăm sufletele ascultătorilor, ca să aibă merinde sufletească, în orașe, în orășele și la sate.

Punctul culminant din prilejul serbării să fie, în anul acesta, preamărirea printr'o conferență a memoriei fostului nostru *Rege Ferdinand*, acela care a dus mai departe ideia unirii contemplate de gloriosul Său înaintaș, *Regele Carol*.

Tineri și bătrâni, femei și bărbați, cu toții să ne strângem rândurile și să ne unim cugetele în ziua de 10 Mai, ca mai apoi să lucrăm amăsurat poruncii sfinte a acestei zile.

Comitetul central al „Astrei”.

Domnului Președinte al Despărțământului Asociațiunii „ASTRA”

Trimițând câte un exemplar din cele 9 broșuri apărute anul acesta (1928) în *Biblioteca poporală a Asociațiunii „Astra”* pentru a le adăoga la *Biblioteca despărțământului Dvoastră*, Vă rugăm să ne comunicați: în cari comune din despărțământ avem *cercuri culturale* ale instituțiunii noastre pentru ca să putem trimite și pentru *bibliotecile acestora* câte un ex. din aceste broșuri și din cele ce vor mai urma. (spre care scop să ne comunicați și numele dlui președinte și al dlui bibliotecar al cercului).

Vă rugăm totdeauna să luați spre știință, că în ședința sa din Ianuarie a. cor., Comitetul Central a hotărât în principiu, că broșurile acestei Biblioteci să nu se mai împartă gratuit, ci să se vândă. Pe deoparte, prețul lor e atât de minimal, încât nici cel mai scăpătat materialicește nu poate invoca neputința materială de a da 2 până la maximum 6 Lei, cât costă o broșură, pe de altă parte trebuie să facem și un act de educație față de popor deprinzându-l să nu se mai creadă dispensat de a jertfi și el ceva pentru cultivarea sa proprie prin carte.

Vă atragem cu această ocaziune atențiunea și asupra hotărârii Comitetului județean al despărțământ. Sibiului de a cumpăra pentru membrii săi, cari au vărsat taxa anuală de 50 Lei, broșurile Bibliotecii populare a „Astrei” cu o reducere de 50°%, în locul rabatului de 25°%, cum se vând pentru alții, cari cumpără exemplare din ea în cantități mai mari (de la 10 exemplare în sus dintr'un număr). Vă recomandăm cu totdinadinsul de-a utiliza și Dvoastră mijlocul acesta de răspândire a broșurilor noastre, el putând contribui în măsură mare la achiziționarea de membri activi și la sate.

Sibiul, în 1 Maiu 1928.

Dr. RUSSU
vicepreședinte.

ROMUL SIMU
secretar.

Circulară

către despărțămintele „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român — Astra“.

Domnule Președinte,

Cu referire la pt. 11 al Circularii noastre Nr. 522 de data 22 Februarie a. c. Vă rugăm să binevoiți a lua dispoziții ca adunarea despărțământului Dvoastră să se țină din vreme pentru ca să ne puteți înainta până la 30 Iunie a. c. raportul prevăzut de statute și regulament.

Raportul are să cuprindă de astădată datele despre activitatea din întreg anul 1927 și din anul 1928 până la 30 Iunie; iar în anii viitori datele dela o adunare generală până la altă adunare generală sau mai precis dela 1 Iulie a anului precedent până la 30 Iunie a anului viitor.

Raportul general al despărțământului central județean, acolo unde acest despărțământ a îmbrățișat toate despărțămintele din județ, va avea să cuprindă și rapoartele despărțământelor de plasă, incluzive și ale cercurilor culturale, cari trebuie să-și țină și ele adunarea prevăzută în Regulamentul pentru despărțăminte și să raporteze acestora pentru ca ele, la rândul lor, să poată raporta Comitetului central.

Unde nu e cazul, despărțămintele de plasă își adresează raportul, direct, comitetului central dimpreună cu rapoartele despre activitatea cercurilor culturale din despărțământ.

Raportul va cuprinde, ca și în alți ani, date cu privire la:

1. Numărul comunelor din despărțământ.
2. Numele comunelor în cari se află cercuri culturale ale Asociațiunii și activitatea lor.

3. *Numărul bibliotecelor noastre populare*, cu numărul cărților, al cetitorilor și sporului de cărți al fiecărei biblioteci.

4. *Prelegerile populare*, arătând: comuna, conferențiarul, titlul prelegerii, numărul ascultătorilor și data la care s'a ținut.

5. *Conferențele* (din orașe) și serbările culturale și naționale din sate și orașe, îndeosebi serbarea dela 1 Decembrie 1927.

6. *Cursurile de analfabeți*, cu privire la care trimitem și o circulară (Nr. 1335/1928), cuprinzând îndrumări mai amănunțite.

7. Date cu privire la *Casele Naționale* din despărțământ, respectiv la terenul pentru aceste case.

8. Date cu privire la *averea despărțământului (socoțeli și buget)*.

9. Date cu privire la *ajutoarele* dela județe, orașe și sate.

10. Alte date referitoare la activitatea despărțământului, ca s. e. *abonamentele făcute la revista „Transilvania“ și „Biblioteca populară“, cinematografe, numărul membrilor, colaborarea cu alte societăți*, etc.

11. Deosebit trimitem *Circulara Nr. 1340/1928*, referitor la *distribuirea Bibliotecii populare* a Asociațiunii, cu rugărea de a satisface cele cuprinse în ea, atât cu privire la complectarea bibliotecii despărțământului și a bibliotecilor sătești din cercurile noastre culturale cu cărțile ce vi le trimitem, cât și cu privire la îmbrățișarea modalității de desfacere a bibliotecii populare din partea despărțământului Sibiu.

Sibiu, în 1 Maiu 1928.

Dr. RUSSU
vicepreședinte.

ROMUL SIMU
secretar.